

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2011

Barbora Husáková

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Bakalářská práce

Barbora Husáková

Vzestup a pád Marcosovy „manželské diktatury“

The Rise and Fall of Marcos' s „Conjugal Dictatorship“

Praha 2011

Vedoucí práce: PhDr. Radek Buben

Autorka by tímto chtěla poděkovat vedoucímu práce, který poskytl řadu odborných připomínek.

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne 25. 05. 2011

podpis

Anotace

Práce se zabývá utvářením politického systému Filipín. Cílem práce je ukázat aplikovatelnost teorie sultanistických režimů na Filipíny. Práce se zprvu krátce věnuje koloniálnímu období, formování politického systému po získání nezávislosti a průběhu nedemokratického režimu a jeho konce.

The work deals with formation of the political system in the Philippines. The aim of the work is confirm the applicability of the theory of sultanistic regimes in the Philippines. At first, the work shortly considers the colonial period, the formation of the political system after gaining the independence, and the course of the non-democratic regime as well as its end.

Klíčová slova:

Filipíny

Ferdinand Marcos

Imelda Marcos

Jihovýchodní Asie

Nedemokratické režimy

Sultanistický režim

Key words:

The Philippines

Ferdinand Marcos

Imelda marcos

South – East Asia

Non- Democratic Regimes

Sultanistic Regimes

Seznam zkratek

COMELEC – Commission on Elections

CPP – Communist Prty of the Philippines

EDSA – Epifanio de los Santos Avenue

FLAG – Free Legal Asistance Group

KBL – Kilusang Bagong Lipunan ng Nagkakaisang (New Society Movement)

LABAN – Laks ng Bahny (Power of the People)

LAMF – Light a Fire Movement

MFP – Movement for Free Filipinos

MNLF – Moro National Liberation Front

NAMFREL – National Citizen´s Movement for free Elections

NUL – National Union for Liberation

NPA – New´s People Army

PKP – Partido Komunista ng Pilipina

RAM – Reform the Armád Forces Movement

UNIDO – United Democratic Organization

Obsah

Úvod.....	7
I. Teoretické vymezení.....	8
1. Demokracie.....	8
1.1 Demokracie v Asii.....	9
1.3 Politické instituce.....	11
2. Nedemokratický režim.....	15
2.1 Typologie nedemokratických režimů.....	16
2.2 Sultanistické režimy.....	17
II. Případová studie Marcosova režimu na Filipínách.....	27
1. Koloniální minulost.....	27
1.1 Španělská kolonizace.....	27
1.2 Koloniální demokracie pod správou USA.....	29
2. Předmarcosova éra.....	32
2.1 Politická praxe.....	32
2.2 Komunistické hnutí.....	33
3. Vzestup Ferdinanda Marcose.....	35
3.1 Marcos prezidentem.....	36
3.2 Druhé funkční období.....	38
3.3 Soumrak demokracie.....	39
4. Vyhlášení Stanného práva.....	42
5. Ukotvení sultanistického režimu.....	44
5.1 Podvázání státních institucí.....	44
5.2 Příbuzenská politika.....	46
5.3 Proměna ekonomiky.....	47
5.4 Postoj Spojených států.....	49
6. Počátek konce režimu.....	51
7. Opozice vůči režimu.....	53
7.1 Parlamentní volby.....	54
7.2 Sjednocení opozice.....	56
8. Zrušení stanného práva a následný vývoj.....	58
8.1 Návrat Aquina na Filipíny.....	60
8.2 Následky Aquinovy vraždy.....	61
9. Pád Marcosova režimu.....	64
9.1 Revoluce EDSA.....	66
Závěr.....	67
Zdroje.....	69

Úvod

Filipíny jsou velmi specifickou zemí. Koloniální období započaté v době prvních námořních výprav zde zanechalo hluboké stopy. V jihovýchodní Asii představují jedinou zemi, kde je většina obyvatel katolického vyznání. Byla to první země v Asii, která deklarovala nezávislost a svoji zemi definovala jako demokratickou republiku. Ta sice nebyla nikým uznána, ale v tomto regionu to byl ojedinělý krok. Filipíny se staly první kolonií Spojených států, což jim přineslo výsostné postavení, ale také vysokou závislost na USA. Po druhé světové válce získaly Filipíny nezávislost a deklarovaly se jako demokratická republika. Ale jaká byla reálná podoba demokracie ve skutečnosti? Po 26 letech nezávislosti se demokratický systém zhroutil a přetvořil se v nedemokratický systém. V současné době jsou Filipíny považovány za demokratickou republiku.

Cílem mé práce je postihnout politicko-historický vývoj Filipín sahající po ukončení nedemokratického režimu, kterému se budu zejména věnovat. Splňovaly Filipíny opravdu teoretická kritéria sultanistického režimu, za který je nedemokratická vláda označována? Jaké opoziční složky získaly dominantní postavení a jaké faktory sehrály zásadní roli při svrnutí režimu? Jakou roli sehrály Spojené státy, jako hegemon, na kterém jsou Filipíny do určité míry závislé dodnes?

Práce je členěna do dvou hlavních částí. První část popisuje teoretické přístupy, které je nutno pro účel práce přiblížit. Druhá část se pak věnuje samotné případové studii Filipín. Mým cílem je zde popsat koloniální období a formování demokracie po získání nezávislosti. Podrobněji se budu věnovat vzestupu, průběhu režimu a následnému pádu Ferdinanda Marcose.

Závěr práce shrnuje a hodnotí vývoj Filipín za pomoci teoretického konceptu sultanistických režimů, uvedeného v první části práce.

I. Teoretické vymezení

Vzhledem k tomu, že cílem mé práce je zhodnocení politicko-historického vývoje Filipín, je také nutné vysvětlit, v jakém smyslu budu jednotlivé politologické termíny používat. Filipíny se z jisté formy demokratického režimu přeměnily v nedemokratický režim sultanistického typu, aby pak následnou tranzicí dospěly opět k jisté formě demokracie. Proto se nejprve zaměřím na pojem demokracie, nedemokratické režimy a podrobněji rozeberu sultanistický režim a jeho zhroucení.

1. Demokracie

Teorií, které vysvětlují tento systém vládnutí je mnoho. Jednou z nejvíce uznávaných teorií se stala koncepce polyarchie, vytvořená Robertem Dahlem. Jeho přínos byl hlavně v doplnění normativních sociálně-ekonomických teorií o politicko-kulturní faktory jednotlivých režimů, které lze na tomto základě empiricky prověřit. Dahl se zaměřil na širší škálu funkčních činitelů. Hlavním bodem jeho práce je zřetelné rozlišení mezi demokracií jako ideálem a demokracií jako existujícím režimem. Demokracii tedy chápe jako ideál, kterého se různé země snaží různými cestami dosáhnout. Dahl definuje demokracii jako „vládní systém, který je citlivý k preferencím občanů, jež chápe jako politicky rovnoprávné“.¹ Tato politická rovnoprávnost je vázána na rovnou a efektivní příležitost vyjádřit se k otázkám dané problematiky – *účinná participace*, na *volební rovnost*, na rovném přístupu k informacím – *poučené porozumění*, na *kontrole nad nastolováním agendy k projednání* a na *zapojení všech dospělých*, neboli na splnění občanských práv vycházejících z prvních čtyř kritérií.²

Z výše uvedených institucionálních záruk nám vyplývá teoretická škála, do které lze zařadit mnoho zemí s různou úrovní demokracie. A právě na základě těchto kritérií, můžeme úroveň a kvalitu jedné demokracie porovnávat s jiným politickým

¹ Dahl, Robert A. Polyarchy – Participation and Opposition, Yale University Press, 1971, p. 1

² Dahl, Robert: O demokracii, Praha: Portál, 2001, p. 39

prostředím. Je tedy jasné, že kvalita demokracie ve Spojených státech se nebude rovnat kvalitě demokracie např. jedné z afrických zemí. V souvislosti s postupující transformací některých nedemokratických režimů dochází ke vzniku takových režimů, které neodpovídají západnímu modelu demokracie. Některé politické systémy se tak ocitají někde uprostřed mezi dvěma póly, tj. mezi demokratickým a nedemokratickým režimem a jejich reálný politický systém je skryt pod rouškou demokratické fasády. Tam, kde je reálná moc úřadů limitována, kde je politická soutěž omezená, kde se vyskytují pochybnosti o průběhu voleb, kde politické a občanské svobody jsou omezeny a některé politické názory není možné svobodně projevit, tak takové systémy jsou nazývány jako semidemokratické, nebo jako *low-quality democracy*, *low-intensity democracy*, *poor democracy* nebo *pseudodemocracy*.³

V současné době existuje 118 demokratických zemí z celkového počtu 193 zemí. Ale otázkou zůstává, jaká je úroveň těchto demokracií? Tak jak státy po celém světě adoptovaly různé formy kapitalismu, tak byly adoptovány i různé formy demokracie. Z toho nám vyplývá, že západní demokracie je pouze jednou a ne jedinou podobou demokracie. Nedávná historie východní Asie je důkazem tohoto vývoje: „Z autokracie se přetvořily do liberalizujících autokracií a v některých případech do semi-demokracií s patriarchátem nebo jedno-stranickým systémem, ve kterých jsou volby spíše potvrzením jejich moci, než skutečným souhlasem.“⁴

1.1 Demokracie v Asii

„Svoboda a demokracie nejsou univerzální hodnoty, ale spíše západní pojetí“⁵
Je tomu opravdu tak, že demokracie je záležitostí západního světa a produktem evropského osvícenství? Jihovýchodní Asie je region, který dlouho odolává demokratizaci v rámci Huntingtonovi tzv. třetí vlny demokratizace, započaté v roce 1974. Asii se často přičítá sklon k nedemokratickým, autoritářským systémům vládnutí. Jeden z čelních amerických specialistů na Asii Lucian W. Pye tvrdil, že asijské společnosti obecně nekladou důraz na individualismus, ale upřednostňují

³ Diamond Larry - Linz, J. Juan - Lipset, Seymour Martin: Politics in Developing Countries, Lynne Rienner Publisher, Colorado, 1995, p. 7 – 8

⁴ Zakaria, F (1997): The Rise of Illiberal Democracy. Foreign Affairs, Vol. 76, No. 6, p. 27

⁵ Diamond, Larry: The Spirit of Democracy, Henry Holt and Company, LLC, New York, 2008, p. 17

rodinné a společenské zájmy nad potřebami individua a podřizují se autoritám, které uspokojují zakořeněnou touhu po řádu a bezpečnosti, čímž soustřeďují moc v rukou jednotlivých vůdců.⁶ Tyto tradiční hodnoty jsou považovány za dědictví konfucianismu.

A co vlastně dle názoru obyvatel východní Asie znamená demokracie? Yu-tzung Chang a Yun-han Chu provedli v roce 2007 v rámci organizace Asian Barometer průzkum, při kterém kladli obyvatelům východní Asie otázku: „Co je pro obyvatel východní Asie podstatou demokracie?“. Jejich závěr byl překvapivý. Přes relativně vysokou úroveň vzdělání v dotazovaných zemích, která by měla zahrnovat i výklad liberálního pojetí demokracie, si 45,2 % Taiwanců myslí, že demokracie znamená v podstatě uspokojení základních lidských potřeb, zatímco na Filipínách je tomu tak u 38,2 % dotázaných. V Jižní Koreji 35,7 % obyvatel považuje demokracii za systém, který snižuje sociální nerovnost a s tímto pojetím souhlasí i 29,2 % Indonésanů, 38 % Thajských občanů, 37,3 % Vietnamců a 34,3 % Japonců. To tedy znamená, že demokracii v jejím liberálním pojetí, zajišťující občanům svobodu a občanská i politická práva, chápe pouhých 20 % občanů.⁷ Diamond ve své knize „*Developing Democracy Toward Consolidation*“ uvedl, že pro konsolidaci demokracie je nezbytnou podmínkou vysoké přesvědčení občanů, že demokracie je tím nejlepším a nejvhodnějším režimem pro jejich společnost.⁸ Ačkoliv výzkum prokázal, že podpora demokracie stojí a padá s ekonomickou situací občanů a de facto potvrdil tvrzení Luciana Pye o nedůvěře v demokratický pluralismus, tak na Filipínách je demokracie preferovaným režimem u 64 % obyvatel.⁹

⁶ Diamond Larry - Linz, J. Juan - Lipset, Seymour Martin : Politics in Developing Countries, Lynne Reinner Publisher, Colorado, 1995, p. 18

⁷ Yu-tzung Chan – Yu-han Chu : Traditionalism, Politoval Learning and Conceptions of Democracy in East Asia, 2007, p. 5 – 6
(<http://www.asianbarometer.org/newenglish/publications/workingpapers/no.39.pdf>)

⁸ Diamond, Larry: Developing Democracy Toward Consolidation., Cit. In Chu Yu-han – Huang Min-hua : A Synthetic Analysis of Sources of Democratic Legitimacy, p. 4
(<http://www.asianbarometer.org/newenglish/publications/workingpapers/no.41.pdf>)

⁹ Abueva, Jose – Guerrero, Linda Luz: What Democracy means for Filipinos, 2003, p. 19
(<http://www.asianbarometer.org/newenglish/publications/workingpapers/no.5.pdf>)

1.3 Politické instituce

Každá demokracie má svůj specifický politický systém, založený na politických institucích, které lze obecně rozdělit na prezidentské; parlamentní a poloprezidentské. Vzhledem k tomu, že na Filipínách funguje čistě prezidentský model, budu se dále věnovat pouze tomuto systému.

1.3.1 Prezidentské systémy

Charakteristickým rysem prezidentských systémů je striktní oddělení zákonodárné moci od moci výkonné. Giovanni Sartori uvádí tři základní kritéria, která musí být splněna, aby se systém dal považovat za prezidentský. Prvním kritériem je přímá nebo jakoby přímá všelidová volba hlavy státu na stanovené období, které trvá zpravidla od 4 do 8 let. Druhou podmínkou je neodvolatelnost prezidenta a jeho vlády na základě hlasování v parlamentu a třetí kritérium nepřipouští žádnou podobu duální autority. Vlády jsou tak výsadou prezidentů, kteří zastávají roli předsedy vlády.¹⁰

Většina politologů prezidentské systémy kritizuje za jejich křehkost a náchylnost k politickým převratům. Jejich největším kritikem se stal Juan Linz. Problém vidí především v duální legitimitě, neboť jak vláda, tak i prezident odvozují svoji legitimitu od lidové volby. Otázkou potom zůstává, kdo má větší právo mluvit v zájmu občanů? Symbolicky je sice silnější prezident, ale pokud nemá většinu v zákonodárném sboru, může dojít k exekutivně-legislativnímu konfliktu. Parlament, který nemůže prezidenta odvolat, neschvaluje vládou předložené zákony, de facto zamezuje výkonu exekutivy. Protože prezident naopak nemá pravomoc parlament rozpustit, dochází tak k zablokování systému. V takových situacích neexistují demokratické principy, které by tento problém vyřešily. Ústava bude pravděpodobně poskytovat takový mechanismus, který je až příliš složitý a právně formalistický

¹⁰ Sartori, Giovanni: Srovnávací ústavní inženýrství, Sociologické nakladatelství, Praha, 2001, p. 93 - 95

v očích voličů. V těchto případech se často objevuje třetí subjekt jako smírní síla, kterou nejčastěji bývá armáda.¹¹

Další nevýhodou prezidentských systémů je jejich časová rigidita. Oproti parlamentním systémům, které jsou flexibilní a tím i více přizpůsobiví v krizových situacích, mají vítězové voleb jasně definovaný mandát, na pevně stanovený období, během kterého téměř nemohou být odvoláni. V krizových situacích, které si žádají výměnu vlády, se politický systém stává rigidním, bez možnosti přizpůsobení se současné situaci. Jedná se o tzv. „Zero-Sum Elections“, neboli o „hru s nulovým součtem“. Poraženým tak nezbyvá nic jiného, než celé funkční období čekat na nastávající volby. Na druhou stranu sám Linz přiznává výhodu prezidentským volbám, které umožňují otevřený výběr šéfa hlavy exekutivy.¹²

Zastánci prezidentských systémů naopak vidí rigiditu, jako výhodu. V prezidentských systémech jsou vítězi a poražení striktně odděleni po celou dobu trvání jasně definovaného mandátu, který je tak odolný nestabilnímu a nejistému prostředí v parlamentních zřízeních.

Zdá se, že pouze Spojené státy mají natolik rozptýlený politický systém, který těmto případům zamezuje.¹³ Sartori tak uvedl čtyři předpoklady, za kterých prezidentské systémy fungují dobře: a) centrální postavení prezidenta, b) existence stran, které se chovají jako hlavní soupeři o funkci prezidenta, c) požadavek, podle kterého je zapotřebí k vítězství absolutní většina, d) simultánnost prezidentských a parlamentních voleb. Za jiných okolností doporučuje Sartori zvážit přechod do jiného systému - parlamentního, nebo polo-prezidentského.¹⁴

¹¹ Linz, Juan J.: The Period of Presidentialism in Dahl, Robert A. – Shapiro, Ian – Cheinub, José Antonio : The Democracy Source Book, The MIT Press, Massachusetts, 2003, p. 258 - 259

¹² Linz, Juan J.: The Period of Presidentialism in Dahl, Robert A. – Shapiro, Ian – Cheinub, José Antonio : The Democracy Source Book, The MIT Press, Massachusetts, 2003, p. 259 - 260

¹³ Linz, Juan J.: The Period of Presidentialism in Dahl, Robert A. – Shapiro, Ian – Cheinub, José Antonio : The Democracy Source Book, The MIT Press, Massachusetts, 2003, p. 258 - 259

¹⁴ Sartori, Giovanni: Srovnávací ústavní inženýrství, Sociologické nakladatelství, Praha, 2001, p. 90

1.3.2 Volební systémy

Volební systémy jsou technickým prostředkem k formování politické reprezentace státu a jsou jedním z nejvíce uznávaných ukazatelů kvality demokracie. S jednotlivými volebními systémy je spojena nejen podoba stranického systému, ale i chování voličů, které se řídí podle toho, jak jsou jejich hlasy promítány do volebních výsledků. Základní otázkou, kterou je nutno si při tvorbě volebního systému položit, je to, co od vlády vzešlé z voleb očekáváme. Zda požadujeme co nejefektivnější vládu, nebo co nejvíce proporcionální zastoupení. „...*Zatímco anglický typ obětuje reprezentativnost parlamentu potřebě akceschopné vlády, francouzský typ obětuje akceschopnou vládu reprezentativnosti parlamentu.*“¹⁵

Obecně se dá od voleb očekávat šest hlavních cílů: 1) proporcionalita křesel vůči hlasům 2) odpovědnost k voličům 3) stabilní vláda 4) vítězství Condorcetova vítěze 5) etnický a náboženský smír 6) zastoupení menšin.¹⁶ Jednotlivé volební systémy se dělí na většinové, proporcionální a smíšené. Vzhledem k mé práci se opět zaměřím pouze na většinový volební systém, který je používán na Filipínách.

1.3.2.1 Většinové systémy

Volební systém založený na většinovém principu si klade za cíl nejen zvolení parlamentu, ale také rovnou i vlády. Tento systém sice vytváří silné, akceschopné vlády, ale nezobrazuje názor voličů. Ve většině případů bývá používán v jednomandátových volebních obvodech, ve kterých získá mandát kandidát s největším počtem hlasů. V těchto mandátech dochází k přímějšímu vztahu mezi voličem a kandidátem, bývají zvýrazněny i jejich povahové stránky, což by mělo zajišťovat i lepší kvalitu úředníků. (Toto tvrzení je poněkud problematické, protože čestný úředník ještě nemusí znamenat lepší, schopnější a výkonnější úředník). Hlasy ostatních kandidátů tak ve volebním výsledku nejsou zobrazeny a považují se za

¹⁵ Sartori, Giovanni: Srovnávací ústavní inženýrství, Sociologické nakladatelství, Praha, 2001, p. 64

¹⁶ Horowitz Donald H.: A primer for Decision Makers in Diamond, Larry - Plattner, Marc. F: Electoral systems and Democracy, The John Hopkins University Press, Baltimore, 2006, p. 4 – 8

ztracené. Majoritní systém, jak bývá také někdy označován, generuje obvykle bipolární stranický systém a tak, jak vytváří silnou vládu, tvoří i silnou opozici. Vzhledem k tomu, že kandidát se snaží získat co nejvíce hlasů, musí se zaměřit na všechny voliče. To nutí soupeřící strany k ideologickému sblížení do středu spektra politických názorů. Ostatní strany jsou pak de facto diskriminovány ve vstupu do politiky. Na druhou stranu je tím zabráněno vstupu do politiky extrémistickým stranám. Většinové volební systémy jsou vhodné pro země kulturně i etnicky homogenní, ve kterých nehrozí, že by nějaká menšina mohla být dominantní stranou utiskována.¹⁷

¹⁷ Sartori, Giovanni: Srovnávací ústavní inženýrství, Sociologické nakladatelství, Praha, 2001, p. 17

2. Nedemokratický režim

Jestliže Dahl považoval demokracii za nedosažitelný ideál, tak na opačném konci škály různých podob politických systémů stojí ideál totalitního režimu. Raymond Aron definuje totalitarismus na základě monopolu strany, nebo ideologického teroru. Podle Arona je možné fenomén totalitarismus definovat na základě: a) režimu, který poskytuje jedné straně monopol na politickou činnost, b) monopolní strana je vedena nebo vyzbrojena ideologií, které je přikládána absolutní autorita a stává se tak oficiální státní pravdou, c) k šíření této oficiální strany si stát vyhrazuje monopol prostředků násilí a přesvědčování a všechny komunikační prostředky jako rádio, televize, tisk jsou řízeny státem, d) většina ekonomických a profesních aktivit je podřízena státu a stává se součástí státu samotného, a protože stát je od své oficiální ideologie neoddělitelný, tak jsou i tyto aktivity zabarveny oficiální pravdou, e) protože všechno je státní činnost, která je podřízena ideologii, tak chyba, které se někdo dopustí je chybou ideologickou a odtud nakonec vyplývá politizace a ideologické přehodnocení všech možných chyb jednotlivců a jako závěr teror policejní i ideologický.¹⁸

Dalších definic nedemokratických systémů je mnoho, ale jednou z nejuznávanějších typologií je teorie Juana Linze, který totalitarismus chápe jako extrémní formu nedemokratických režimů. Podle Linze se o totalitní režim jedná, pokud: 1) existuje monistické, nikoliv monolitické centrum moci, od kterého je legitimita všech institucí odvozována a instituce jsou spíše než dynamikou společnosti vytvářeny centrem moci, 2) exkluzivní, autonomní a více či méně propracovaná ideologie, která má určité hranice, jejichž porušení nezůstává bez následků, a kterou vládnoucí skupina nebo jedinec používá pro manipulaci a legitimizování jejich politiky, 3) občanská participace a kolektivní cíle jsou dominantní stranou vyžadovány, podporovány a odměňovány; pasivní podřízení a apatie, která je charakteristická pro autoritářské režimy, není žádoucí. Právě toto třetí kritérium posouvá totalitní režim k ideálu a na druhou stranu i k demokracii, ve které je participace občanů také vyžadována. Ale v totalitních systémech existuje pouze jeden možný kanál pro participaci, který je řízen z jednoho centra, které definuje legitimní cíle a nakonec je i kontroluje.¹⁹

¹⁸Aron, Raymond: Demokracie a totalitarismus, Atlantis, Brno, 1993, p. 158

¹⁹Linz, Juan J.: Totalitarian and Authoritarian Regimes, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2000, p. 70- 71

2.1 Typologie nedemokratických režimů

Totalitarismus není jedinou podobou nedemokratického systému. Vedle něj existují autoritářské systémy, diktatury aj. Linz ve své práci „*Totalitarian and Authoritarian regimes*“ shrnul svoji předchozí badatelskou činnost zaměřenou na konkrétní státy a vytvořil souhrnnou charakteristiku různých podob nedemokratických režimů. Jeho typologie je založena na třech proměnných, na kterých sleduje: 1) míru politického pluralismu na kontinuu od omezeného pluralismu k monismu, 2) stupeň reálné politické participace lidí v kontinuu od depolitizace k mobilizaci, 3) stupeň ideologizace v kontinuu od pouhé přítomnosti mentálních paradigmat k centrálnímu postavení ideologie. Linzova typologie obsahuje celou řadu typů nedemokratických režimů. Pro větší přehled sestavil L. Morlino tabulku, která tyto typy kategorizuje²⁰ :

- A. Diktatura
- B. Totalitní režimy
- C. Tradiční režimy
 - C. 1. Oligarchické demokracie
 - C. 1.1 kaudilismus
 - C. 1.2 kasikismus
 - C. 2 Sultanistické režimy
- D. Autoritářské režimy
 - D. 1 Byrokraticko-vojenské režimy
 - D. 2 Organický etatismus
 - D. 3 Postdemokratické mobilizační režimy
 - D. 4 Mobilizační režimy po získání nezávislosti
 - D. 5 Rasové „demokracie“
 - D. 6 Nedokonalý totalitarismus
 - D. 7 Posttotalitní režimy

Diktaturu Linz nepovažuje automaticky v negativním slova smyslu, ale jako mezidobí během vládní krize, ve kterém vláda není institucionalizovaná a představuje zlom oproti institucionálním pravidlům týkajících se přístupu a vykonávání moci

²⁰ Dvořáková, Vladimíra; Kunc, Jiří: O přechodech k demokracii, Sociologické nakladatelství, Praha 2004, p. 50-51

předchozího režimu.²¹ *Totalitní režimy* byly popsány již výše. *Tradiční režimy* nezapadají ani do demokratických, totalitních a ani do autoritářských režimů. Legitimita těchto režimů je odvozena od tradiční autority a právě tento faktor je odlišuje od ostatních typů nedemokratických systémů. Tradiční režimy jsou více či méně patrimoniální, nebo jsou založeny na feudálních strukturách. Kombinace tradičních a moderních elementů v ekonomicky málo rozvinutých zemích s pasivní populací a s omezenými lidskými právy, vytváří podmínky pro „oligarchickou demokracii“.²²

Autoritářské režimy se ocitají někde uprostřed kontinua demokracie a totalitních režimů. O autoritářském režimu můžeme hovořit, pokud se jedná o systém: „ ...s omezeným politickým pluralismem, bez vypracované vedoucí ideologie, ale s rozpoznatelnou mentalitou, bez extenzivní ani intenzivní mobilizace, s výjimkou některých fází vývoje, ve kterých vůdce, nebo příležitostně malá skupina vykonává moc ve formálně špatných hranicích, které jsou však předvídatelné“²³

Pro moji práci je nejdůležitější sultanistický režim, který se pod vládou Ferdinanda Marcosa na Filipínách rozvinul. Proto jej níže podrobněji rozebírám.

2.2 Sultanistické režimy

Teorie sultanistických režimů je zpracována v knize „Sultanistic regimes“ od Juana Linze a H. E. Chebabiho s přispěním ostatních autorů, kteří analyzovali jednotlivé případové studie: režim Trujilla v Dominikánské republice; Batistovu vládu na Kubě; Somozův režim v Nikarague; režim Duvaliera na Haiti; Pahlaviho režim v Íranu a Marcosův režim na Filipínách.

Linz si vypůjčil termín od Maxe Webera, který vytvořil trojí pojetí autority: tradiční – založená na historické stabilitě; charismatická – pocházející od osobnosti vůdce a racionální – založená na právním systému podporovaného obyvatelstvem. Sultanismus je pak extrémní formou patrimonialismu jako tradičního typu autority.

²¹ Linz, Juan J.: *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2000, p. 69

²² Linz, Juan J.: *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2000, p. 143 - 144

²³ Linz, Juan J.: *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2000, p. 159

„Patrimonialismus a v extrémním případě sultanismus, mají tendenci vznikat vždy, když tradiční autorita vyvine takovou státní správu a takovou vojenskou sílu, které jsou absolutními osobními nástroji panovníka.... Tam, kde je autorita primárně tradiční, třebaže uplatňuje v podstatě osobní autonomii panovníka, budeme ji nazývat patrimoniální autoritou. Zatímco tam, kde je autorita primárně založena na základě svévolného uvážení panovníka, budeme ji nazývat sultanismem.... Někdy se může zdát, že sultanismus je naprosto neomezen tradicí, ale nikdy tomu tak není. On totiž spočívá v extrémním rozvoji svévole panovníkova. A to ho vlastně odlišuje od jakékoliv formy autority racionální.“²⁴

Sultanistické režimy jsou charakteristické personalismem a dynastismem, patronátem, příbuzenskou politikou, korupcí, slabou suverenitou a nedostatečnou, nebo chybějící ideologií. Režim je definován osobní mocí panovníka, která je neomezená. Jeho moc ale nepochází od jeho unikátních kvalit a osobního kouzla, ani od ideologie, ale jde o směsici strachu a odměn pro ty, kteří jsou k panovníkovi loajální. Ti ale žijí v neustálém strachu o své postavení, které zcela závisí na jejich ochotě a hlavně na tom, jak velkou náklonnost k nim panovník sám osobně chová. Tím se otevírá prostor pro příbuzenskou politiku, v níž prominentní role rodiny vede k dynastismu. Právě kombinace personalismu a dynastismu je typickým rysem pro sultanistické režimy. V jiných personalistických režimech, jakými byla např. Titova Jugoslávie, nejsou ve vládě členové rodiny zastoupeni. Národní elita je pak tvořena především členy rodiny, jeho blízkými spolupracovníky, obchodními partnery a jinými, kteří jsou mu plně loajální. Například Marcosův řidič Fabian Ver se bez jakékoliv dřívější praxe stal armádním velitelem a jednou z nejmocnějších osobností režimu díky tomu, že po celou dobu jeho vlády mu stál po boku a Marcos mu mohl plně důvěřovat. Příbuzenská politika není pouze záležitostí veřejných funkcí. Členům rodiny se daří i v ekonomické sféře a tak je i možné, že tlak na vytvoření sultánského režimu pramení spíše od rodinných příslušníků než od panovníka samého.

²⁴ Max Weber: Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology. Cit. in Chechabi, H. E. - Linz, Juan: Sultanistic Regimes, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1998, p. 4

2.2.1 Personalismus

Protože sultanistický režim postupně přetváří zemi v osobní dominium panovníka, tak je pochopení jeho osoby, jeho personalismu, klíčovým faktorem pro pochopení celého režimu. Ač neexistuje žádný konkrétní portrét ideálního sultanistického vládce, existují určité společné rysy, mezi které lze zařadit: nízké vzdělání; původ ze sociálně slabších poměrů; bývají bystří, chytří, ale také bezohlední a nedůvěřiví; jejich kariérní postup bývá spíše otázkou náhody; vytváří kolem sebe prostředí nedůvěry a stálého strachu a často mívají pověst „milovníků žen“.²⁵

Obvykle pochází z nižších vrstev a tradiční elitou jsou přehlíženi. Nicolae Ceausescu byl původem z rolnické rodiny a prezident Nikaraguy Somoza García se při pobytu ve Spojených státech živil jako prodavač aut. Oni sami nebývají charismatickými osobnostmi, a proto se jimi obklopují. Často pro sebe vymýšlí nová heroická jména. Nejznámějším a nejtypičtějším příkladem se stal Mobutu Sese Seko, který se přejmenoval na „Mobutu Sese Seko Kuku Ngbendu Wa Za Banga“, neboli: „Všemocný válečník, který bude stále dobývat a zanechávat za sebou oheň na své pouti.“²⁶ Obvykle bývají i velmi literárně činní. Ve svých dílech vytváří ideologii, která nese jejich jména a reflektuje režimní personalismus. Ferdinand Marcos napsal knihu „An Ideology for Filipinos“, ve které ospravedlnil své politické kroky. Mobutu zase vytvořil v roce 1974 novou státní ideologii a pojmenoval ji „Mobutismus“. Se zavedením nové ideologie bývá spjata i revoluce. Když Marcos proklamoval „New social base“, vyhlásil tím revoluci z centra, jejímž hlavním bodem byla naprostá eliminace opozice. Je důležité si uvědomit, že jimi vytvářená ideologie neplní stejnou funkci jako v totalitních režimech. Ideologie v sultanistických režimech je vytvářena na ospravedlnění režimu a vzniká až po jeho vzniku. Samotní vládcí v ní nevěří, a proto není ani tak propracovaná, aby zaujala intelektuálnější vrstvy, a to třeba i v zahraničí, jako tomu bývá u totalitních ideologií typu např. nacismu nebo komunismu.

Po sultanistických panovnicích zůstávají i geografické stopy v podobě názvů měst nebo přírodních úkazů. Hlavní město Dominikánské republiky Santo Domingo bylo během vlády Trujilla přejmenováno na Ciudad Trujillo.

²⁵ Chechabi, H. E. - Linz, Juan: *Sultanistic Regimes*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1998, p. 13 - 17

²⁶ Chechabi, H. E. - Linz, Juan: *Sultanistic Regimes*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1998, p. 14

2.2.2 Charakteristika států

Většinou se jedná o malé, chudé, snadno manipulovatelné, málo sociálně strukturované státy, které čelí potenciaální hrozbě vnějšího agresora. S tím souvisí i jeden výrazný společný znak sultanistických režimů, kterým je slabá suverenita. Signifikantní pro toto tvrzení je sborník mezinárodního práva vydaný v roce 1922, ve kterém byly na seznam závislých států („dependent states“), neboli těch, kteří jsou oficiálně suverénní, ale ve skutečnosti závislí na hegemonovi tj. v těchto případech na Spojených státech, uvedeny Kuba, Panama, Dominikánská republika, Haiti a Nikaragua. Ve všech těchto uvedených státech se později sultanistický režim rozvinul. Jaké jsou hlavní faktory způsobující slabou suverenitu států?

Prvním faktorem problému suverenity je koloniální minulost. Ač je Haiti druhou nejstarší nezávislou republikou na západní polokouli, tak země čelila v průběhu 19. stol. několika americkým intervencím a během let 1915 – 1934 byla okupována americkými jednotkami. V roce 1994 USA asistovaly při obnovení demokracie. Dominikánská republika byla nejdříve španělskou kolonií. V roce 1821 získala nezávislost, ale o rok později byla anektována sousedním Haiti. V roce 1844 nabyla opět nezávislosti, aby vzhledem k přetrvávajícím problémům byl požadován návrat španělské nadvlády, jež trvala do roku 1865. Po krátké etapě nezávislosti, byla v roce 1903 převzata správa země Spojenými státy až do roku 1922. Po konci vlády Trujilla (1930 – 1961) byly americké jednotky v Dominikánské republice opět přítomny.

Koloniální státy byly spravovány autoritářskou mocí, která měla své pokračování i po získání nezávislosti, jež byla provázena nejen euforií z nabyté samostatnosti, ale také nerozvinutostí a značnou ekonomickou závislostí na hegemonovi. S tímto faktorem je spojena i skutečnost, že se dále jedná o státy s chronicky nestabilní vládou. To platí zejména v Karibské oblasti, kde Nikaragua, Dominikánská republika a Haiti nebyly schopny splácet své dluhy a proto došlo k opětovné intervenci Spojených států, kteří se zaručili za splácení dluhů (pochopitelně za velmi výhodných podmínek pro americké investory).

Posledním faktorem je strategická poloha těchto zemí. *„Hispanšská oblast a Kuba jsou velmi blízko Spojeným státům, Nikaragua a Panama se nachází mezi Atlantickým a Tichým oceánem, Filipíny se staly důležitou základnou v Asii, Irán se rozprostírá mezi Ruskem na jedné straně a Indií a Blízkým východem na straně*

*druhé*²⁷ Tyto tři faktory dohromady tvoří vhodné podmínky pro vytvoření sultánského režimu.

Výše jsem se několikrát odkázala na USA. Blízké vztahy mezi Spojenými státy a sultanistickými režimy jsou nepochybné, ale je nutné poukázat, že hlavním záměrem USA nebyla podpora sultanistického panovníka, ale udržení stability a pro-amerického postoje. Sultanistický režim se tak stával zástupnou mocí hegemonu a jeho panovník se ocitl v roli garanta jeho zájmů. Nelze ale tvrdit, že by se jednalo o loutkový režim. Samotní panovníci navázali přátelské vztahy s americkými politiky, kteří posléze v Kongresu lobovali za jejich zájmy. Pak tedy vyvstává otázka, kdo s kým manipuluje a kdo více profituje. Marcos společně se svoji ženou Imeldou dobře věděli, že manipulace může být obousměrná a velmi zdatně se pohybovali ve washingtonských kruzích. Také se staly jedním z nejbohatších párů na světě během své vlády.

Co se týče povahy politických systémů, nelze určit jeden typ, který by měl sklon ke své sultanizaci. Sultanistické režimy vznikly v různých politických systémech. Některé země měly i předcházející zkušenosti s demokracií a někteří panovníci se dostali k moci skrze férové volby (např. Marcos) nebo stranický postup (Ceausescu). Jedná se ovšem o klientelistickou demokracii, která je charakteristická patronací. Při jejím selhání se začínají objevovat sultanistické praktiky a dá se říci, že: „...počet patronů se snížil na jednoho“²⁸ Po vytvoření sultanistického režimu mohou nejen na papíře, ale dokonce i reálně ve státní administrativě a armádě nadále existovat takové rysy moderní byrokracie, kterými jsou jurisdikce s možností odvolání, zavedený systém jasně definující byrokratickou hierarchii, systém oddělující výkon veřejné funkce od sfér soukromého života a konečně i obecná pravidla výkonů úřadu. Nicméně jsou tyto rysy pod neustálým tlakem sultánských praktik regulujících veškeré jak soukromé, tak i veřejné vztahy pomocí privilegií udělovaných jednotlivcům. Sultanistické režimy mohou udržovat navenek i dojem demokratického systému v podobě pravidelných voleb, ve kterých je umožněna účast i opozici, která ale nikdy nevyhraje a volby se tak stávají referendem o podpoře panovníka. Režim se tak ocitá pod „konstituční fasádou“ (constitutional facade).²⁹

²⁷ Chechabi, H. E. - Linz, Juan: Sultanistic Regimes, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1998, p. 31

²⁸ Chechabi, H. E. - Linz, Juan: Sultanistic Regimes, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1998, p. 33

²⁹ Chechabi, H. E. - Linz, Juan: Sultanistic Regimes, The Johns Hopkins University Press, 1998, p. 18

Společným rysem těchto států je také postavení armády. Armáda je jednou z prvních oblastí, na kterou se panovník v počátečním režimu nejvíce soustředí. Ze strachu z případného vojenského puče jmenuje představitel režimu do armádních funkcí opět své blízké, které armádu postupně korumpují a tím ji i dezintegrují. Oficiální hierarchie je vyměněna hierarchií založenou na loajalitě panovníka. Dochází tak k deprofesionalizaci armády, která se stává pouhou pretoriánskou gardou panovníka.

2.2.3 Ekonomické podmínky

Sultanistické režimy se obvykle objevují v monokulturních ekonomikách, které jsou snadno ovládnutelné jednou osobou nebo skupinou. Vznikají obvykle za příznivých ekonomických podmínek. V počátku dosahují značného ekonomického růstu, ale prorůstající korupce a svévolné praktiky způsobují postupnou deformaci ekonomického systému. V těchto režimech se nachází široký prostor pro expresi osobních rozmarů, díky kterým dochází ke všudypřítomné korupci. Velkostatkáři, podnikatelé i zahraniční investoři musí uplácet režim, respektive představitele režimu, aby dostali povolení ke své činnosti. Na Filipínách tak odváděli Marcosovi 10 – 25 % ze svého výnosu. Vládní elita si přisvojuje veřejné fondy, zakládá monopoly a vykrádá státní rozpočet. Panovník sám obvykle podkopává nezávislost státních institucí a stává se majitelem nejvýnosnějších průmyslových podniků. Pomocí svévole konfiskují majetek bez jakékoliv kompenzace. Imelda a Ferdinand Marcosovi tak vytvořili monopol na obchod s cukrem, když uvěznil syna jednoho z bratrů Lopézových, kteří byli průmyslovými i mediálními magnáty. Na svobodu se dostal až poté, co Lopézovi převedli svůj majetek na Macose. Imelda k tomuto kroku poznamenala: „*Nemůžeme dát svobodu Geny Lopézovi, dokud Lopézova rodina bude stále disponovat velkým majetkem. Nejprve musí oslabit svou ekonomickou sílu. Tu by mohli použít proti nám*“.³⁰ Stanislav Andreski nazval takto fungující státy „kleptocratic state“.³¹

³⁰ Chechabi, H. E. -Linz, Juan: Sultanistic Regimes, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1998, p. 218

³¹ Andreski, Stanislav: Kleptocracy as a System of Government in Africa. Cit. in Chebebi, H.E., - Linz, Juan : Sultanistic Regimes, The Johns Hopkins University Press, Baltimore 1998, p. 22

Mizí tak hranice mezi veřejnými financemi a soukromými prostředky panovníka a jeho rodiny. Vzhledem k porušování práv soukromého vlastnictví a ohrožení možnosti bezpečného podnikání jsou deformovány podmínky pro zahraniční investory, na kterých je režim značně závislý, i pro místní podnikatele. Začíná tak ekonomický pokles, který je jedním z důvodů konce režimu.

2.2.4 Opozice a konec režimu

Panovníci se často dostávají k moci za podpory velké části občanů. Monopolizací klíčových sektorů ekonomiky, korupcí, závislostí na zahraniční moci, cenzurou tisku, eliminací opozice aj. začínají pomalu tuto podporu ztrácet a tím jsou nuceni založit svůj režim na systému odměn a strachu a omezit sociální podporu pouze na členy rodiny, kterým mohou plně důvěřovat. Režim si tak vytváří sám opozici obzvláště mezi střední třídou u velkostatkářů, podnikatelů a mezi klerikály. Čím méně je vládní elita nucena vytvářet aliance s občanskou společností, která je vně jejího zájmu, tím větší mají šanci udržet své mocenské postavení. Tím dochází k oslabení občanské společnosti, což v momentě krize režimu a možnosti v jeho převrat způsobuje problém v utvoření jednotné a silné opozice.

Proto jsou zárodky opozice formovány v takových institucích, které aspoň nějaký druh soudržnosti vytvářejí. Náboženství a armáda bývají jedněmi z klíčových složek převratu. Dezintegrováná společnost unavená všudypřítomnou korupcí, svévolným jednáním spojeným s hýřivým životním stylem vládnoucí elity, nachází právě mezi náboženskými hodnostáři podporu a společnost sjednocuje v protirežimních náladách. Hodnostáři mají velký vliv na věřící a během svých kázání typu: „...nerovná distribuce statků ve společnosti je způsobena ilegálním hříšným chováním privilegované třídy...“³² podněcují obyvatelstvo k zapojení se do opozičních hnutí. Protirežimní nálady v náboženských kruzích nejdříve vznikají v chudých zaostalých regionech. Vyšší hodnostáři se obvykle zapojují až v momentě,

³² Chechabi, H. E. - Linz, Juan: Sultanistic Regimes, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1998, p. 42

kdy represe dosáhnou neúnosné meze, nebo na základě návštěvy Papeže, který přivede tamní církve ke kritickému postoji vůči režimu.³³

Armáda, která by měla v průběhu krize zasáhnout a být oporou režimu, je sama režimem tak zkorumpovaná a neprofesionální, že je naprosto neefektivní. Dochází tak ke zběhnutí a následnému připojení k opozičním skupinám, nebo ke střetům, které jsou poznamenány velkými ztrátami na životech. Jinou situací je, pokud si armáda ponechala určitou míru autonomie. V tomto případě je schopná sama, nebo s pomocí občanů režim svrhnout.

Obecně je dynamika a konec sultanistických režimů dána relevancí čtyř vnitřních skupin. Jedná se o tzv. zastánce tvrdé linie (hard-liners); zastánce umírněného směru (soft-liners); umírněná opozice (moderate opposition) a maximální, neboli radikální opozice (maximalist opposition).³⁴ Postavení těchto čtyř aktérů je ovlivněno mírou patronace představitele režimu ve státních institucích, v armádě a ve společnosti, respektive mezi místní elitou. Čím hlouběji jsou jednotlivé složky prorostlé klientelistickými klikami, tím menší prostor zbývá pro opoziční hnutí.

Zastánci tvrdé linie jsou pevně svázáni s režimem a vědí, že pokud panovník přijde o svou moc, přijdou současně oni sami o tu svou. Naopak zastánci umírněné linie jsou sice také zapojeni do mechanismu režimu, ale doufají, že pokud se včas distancují od režimu a postaví se proti němu, mají šanci na uchopení moci po případném převratu. Obvykle se jedná o byrokraty nebo členy armády. Opoziční skupiny, nacházející se vně režimu, se liší mírou očekávaných změn. Jestliže umírněná opozice je ochotná spolupracovat s jakoukoliv skupinou, tedy i se soft-liners, jejichž případné uchopení moci by znamenalo spíše pouhé vyměnění vládní elity, než nějakou změnu, maximalisté tuto spolupráci odmítají. Umírněná opozice je obvykle tvořena místními podnikateli, kteří byli vyloučeni z panovníkovy klientelistické sítě a požadují změnu sultánského režimu v režim více předvídatelný a institucionalizovaný, avšak ne nutně demokratický. Pokud jsou zastánci umírněného směru dostatečně silní, tak se spolupráce s umírněnou opozicí nabízí a sultánský režim je pak obvykle nahrazen jinou nedemokratickou formou vládnutí.

Naopak pokud je pozice soft-liners slabá a maximalisté jsou silní, tak umírněná opozice se připojí k maximalistům. Když navíc armáda není schopná

³³ Na Filipínách a na Haiti to byla právě návštěva papeže, na jejímž základě se církve kompletně postavila proti režimu.

³⁴ Chebabi, H. E. - Linz, Juan: Sultanistic Regimes, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1998, p. 51

potlačit povstání, dochází k revoluci, ve které je široká opoziční koalice schopná uchopit moc a panovníka sesadit.

Sultanistické režimy mohou být tedy ukončeny buď: a) vojenským povstáním - za předpokladu autonomního postavení armády a slabé pozice jiných opozičních skupin; b) tranzicí v jiný nedemokratický režim- za podmínek neschopné armády a silného postavení soft-liners spolu s umírněnou opozicí; c) revolucí – za předpokladu silné zejména maximalistické opozice a slabé armády. Šance revoluce na úspěšnou demokratizaci sultanistických režimů je vcelku malá. Sultanistické praktiky zakořeněné ve společnosti, absence politické kultury a nedostatek působivých a schopných lídrů nevytvářejí vhodné podmínky pro fungující demokracii. Pokud je přece jen tento režim nahrazen demokracií, jedná se o demokracii slabou s opětnými tendencemi ke klientelismu a vybudování nového patronátu.

Vzhledem k určité závislosti sultánských režimů na zahraničním hegemonovi, je jeho role po celou dobu režimu jedním z podstatných determinujících faktorů. Muže se i stát, že hegemon není pouze jeden. Ceausescu a Mobutu balancovali mezi podporou Spojených států a Sovětského svazu. Oba dva tak profitovali z dvojnásobné vojenské i ekonomické podpory bez toho, aby byli nakloněni jejich politickému kursu, a při tom ani jeden z hegemonů nedosáhl většího vlivu. Zpravidla při krizi režimu, značící jeho konec, se podpora panovníka přesouvá směrem k opozici. Silná závislost na Spojených státech vyvolává odpor u národních elit, kterým brání v jejich samotném rozvoji, a může tak být i jedním z důvodů revoluce. Na druhou stranu právě silné postavení Spojených států může zajistit odstoupení panovníka a usnadnit cestu k moci opozici, neboli zabránit krvavé revoluci.

2.2.5 Sultanistické režimy dnes

Jsou sultanistické režimy otázkou minulosti, nebo jsou stále ještě relevantní? V dnešní době můžeme najít takové režimy, ve kterých se objevují charakteristické rysy sultanismu. Mezi takové země patří Somálsko a Libérie, nebo Rovníková Guinea.³⁵ Obecně lze ale konstatovat, že se jedná spíše o otázku minulosti než současnosti. Většina těchto režimů těžila z bipolárního rozdělení světa během

³⁵ Chechabi, H. E. - Linz, Juan: *Sultanistic Regimes*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore 1998, p. 46

Studené války. Představitelé režimu využívali zájmu Spojených států na stabilitě a na prozápadních postojích. S ohledem na dnešní globální multikulturní a nadnárodní společnost, konec studené války a fakt, že demokracie se stala jedinou legitimní formou vlády, by byly takové režimy snadno napadnutelné. I když: „...větší *snaha USA vyhnout se cizí intervenci a podobné snahy o zdrženlivost angažovat se ze strany jiných demokracií umožňují nejen přežívání existujících sultánských režimů, ale dokonce i vznik takovýchto nových režimů.*“³⁶ Takovým příkladem je dnešní Lybie.

³⁶ Chechabi, H. E. - Linz, Juan: *Sultanistic Regimes*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore 1998, p. 46

II. Případová studie Marcosova režimu na Filipínách

1. Koloniální minulost

Asijské, evropské a americké vlivy vytváří bohatou historii Filipín, které pro západní svět začaly existovat od roku 1521, kdy je objevil portugalský mořeplavec Fernao Magalhaes. Filipíny zaujímají důležité strategické postavení jako obchodní křižovatka v jihovýchodní Asii a proto následujících dvacet let proběhlo ve znamení příchodu nových expedicí a ve znamení boje o vliv mezi Španěly a Portugalci, ve kterém jasnou převahu získala španělská koruna. Španělé začali pomalu přebírat nadvládu nad malými komunitami, které před tím neměli žádnou centrální vládu. V roce 1571 López de Legaspi založil španělské město Manila, které před rokem dobyl, a tím pevně zakořenil monopolní postavení Španělů. Od této doby můžeme začít mluvit o španělské kolonizaci Filipín.

1.1 Španělská kolonizace

Centra španělské moci se soustředila v tzv. intramuros (města obehnaná zdí), ve kterých se pěstovala evropská kultura, stavěly se domy a kostely v evropském stylu a města byla určena pro španělské elity. Ze samotné Manily se stalo ryze evropské město, postavené v barokním stylu a obehnané zdí, aby byl zamezen přístup domorodému lidu Moro, pirátům a Číňanům. Právě Čína byla před příchodem Španělů hlavním obchodním partnerem. Její obchodní styky s původními obyvateli se staly důležitým aspektem v prvních letech kolonizace a Manila se tak na konci 16. stol. stala největším obchodním centrem jihovýchodní Asie. Ekonomický boom přinášel své plody pouze úzké vrstvě favorizovaných. Jednalo se zejména o čínské imigranty, kteří během 18. a zejména 19. stol. vytvořili střední třídu, a o představitele katolické církve, kteří se stali na Filipínách vládnoucí vrstvou. Většina populace, nazývaná Španěly „Indios“, sloužila kolonizátorům spíše jako pouhý zdroj poskytující potravu a zajišťující základní služby.³⁷ Tento postoj se v průběhu 19. stol. začal

³⁷ Nelson, Raymond : The Philippines, Thames and Hudson, London, 1986, p. 54

pomalu měnit. Civilní autority se dostávaly stále více do konfliktu s představiteli katolické církve ohledně využívání přírodních zdrojů. Začalo docházet k venkovským revoltám, z nichž ta nejvýznamnější probíhala v letech 1745 – 1756. Kladla si za cíl navrácení pastvin zabavených misionáři.

Největším dědictvím španělské kolonizace je katolictví, které je dodnes vyznáváno a dělá z Filipín jediný křesťanský stát v jihovýchodní Asii. Šířené křesťanství přineslo na ostrovy vzdělanost, gramotnost a povědomí o evropské kultuře. Katolíky se během 16. a 17. století stalo více než jeden milion tamních obyvatel, což jak tvrdí Filipínská učebnice historie je největší misionářský úspěch.³⁸ Španělé přetvořili kulturní zvyky a místní mentalitu dle evropských tradic. Zavedli evropský školský systém, v jehož rámci byla vykládána evropská historie, španělština se stala jazykem vzdělanců a poprvé se na Filipínách objevil tisk, který sehrál elementární roli v šíření vzdělanosti a katolictví. Španělé zakázali polygamií, rozvody, obětování a zamezili kmenovým válkám. Na druhou stranu se kněží stali tamní vládnoucí třídou, která libovolně vykonávala svoji moc. Kněží byli jediní, kteří mohli vlastnit a číst Bibli. Její výklad tak spočíval čistě v jejich interpretaci a vlastnit Bibli bylo dokonce trestné.

Tak jak pomalu slábl vliv španělské koruny ve světě, tak slábl i na Filipínách. Ve snaze o uchování vlivu se represe vůči domorodému lidu zvětšily. Tím byly posíleny povstalecké skupiny v boji o nezávislost. Povstaleckým hrdinou se stal José Rizal, který demokratizaci Filipín přirovnal ke vzkříšení Krista. Jeho smrt ještě více posílila proti-španělské povstání,³⁹ které vyvrcholilo v průběhu Španělsko-americké války, v jejímž rámci byla správa Filipín předána Spojeným státům. Filipínci věřili, že USA přicházejí jako osvoboditelé, ale ve skutečnosti Spojené státy viděly v době světového expansionismu šanci na získání strategicky výhodné základny v jihovýchodní Asii.

³⁸ Zaide Sonina: *Philippine History and Government*, All-Nations Publishing Co., Manila, 1994, p. 77

³⁹ Thompson, Mark : *The Anti-Marcos Struggle*, Yale University Press, New Haven and London, 1995, p. 77

1.2 Koloniální demokracie pod správou USA

„ *Spojené státy vstoupily do války v roce 1898 za účelem osvobození Kuby ze španělské tyranie, ale po vítězství války ... Spojené státy umístily osvobozené Kubánce pod americkou správu a mimoto anektovaly Filipíny, protože, dle prezidenta McKinleyho, Bůh jim vzkázal, že je to americká povinnost – vzdělat a civilizovat místní obyvatelstvo.*⁴⁰“ Než byly Filipíny mezinárodně uznány jako americké území, byla vyhlášena místními obyvateli demokratická republika, první v tomto regionu, která ale nebyla nikým uznána. Filipíny se tak staly první a na krátko jedinou americkou kolonií, která byla spravována jako „koloniální demokracie“.⁴¹

Filipínci byli postupně začleňováni do koloniální správy a tím se učili demokratickým zásadám, dodržování lidských práv a autonomii. Američtí koloniální správci byli postupně vystřídáni filipínskými úředníky, volenými svým lidem od roku 1907, kdy proběhly první volby se 100 % účastí. Byla vytvořena první filipínská politická strana Partido Nacionalista. 100 % účast proběhla v důsledku toho, že hlasovací právo měly pouze majetnější vrstvy. V čele každého úřadu stál dál americký vyslanec, ale do roku 1921 byla státní správa tvořena 96% Filipínců, kteří se po španělské zkušenosti na tyto podmínky adaptovali velmi rychle. Amerika začala být mezi místními lidmi obdivovaná. Pomalu se tak rodil samostatný stát s politickým systémem kopírujícím USA. 16. 10. 1916 vznikla Sněmovna reprezentantů, Senát a v čele státu stál americký guvernér, který uváděl zákony do praxe s pomocí vládního kabinetu. Tím byla Filipínám udělena tzv. omezená autonomie.

V roce 1924 byl vydán Homestead Act, který umožnil vlastnictví půdy do 24 ha. Půda tak byla rozdělena mezi bohaté haciendy, tvořené potomky čínských meztiků. Spolu s komercializací zemědělské výroby vznikla nová mocná vrstva pozemkových vlastníků, kteří nebyli nijak závislí na státní správě a tím i centrální moc oslabovali. Vzhledem k tomu, že ekonomická základna nové elity byla závislá na zahraničí, tak silný svrchovaný stát, jak jej známe z evropské historie, neměl v důsledku pozemkové oligarchie šanci na zakořenění. Naopak takto utvořená elita

⁴⁰ Fulbright William J.: *The Arogance of Power*, New York, 1966. Cit. in Nelson, Raymond : *The Philippines*, Thames and Hudson, London, 1968, p. 49

⁴¹ Abueva, Jose – Gerrardo, Linda Luz: *What Democracy means for Filipinos*, 2003, p. 3 (<http://www.asianbarometer.org/newenglish/publications/workingpapers/no.5.pdf>)

začala státní instituce využívat pro svůj osobní zisk.⁴² Styky se zahraničím formovaly silnou závislost na vnějším hegemonovi a bránily tak vzniku suverénního státu.

Partido Nacionalista byla tvořena právě nově vzniklou oligarchií. Dominovala politické scéně po celou dobu americké kolonizace a formulovala se na vazbě patron – klient. Touto vazbou bylo mobilizováno venkovské obyvatelstvo, které již také získalo volební právo. Jejich hlasy začaly být místními oligarchy kupovány.⁴³ Strana byla organizována okolo jednotlivých osobností a aktivovala se vždy s nastávajícími volbami.

Filipínská ekonomika byla celkově pod kontrolou USA a od jejich zájmů se také odvíjela. Filipínská ekonomika byla založená na těžbě mědi a pěstování tabáku a cukru. Své přírodní bohatství Filipíny poskytovaly za velmi výhodných podmínek, ale zpětná vazba takto nefungovala. Americké výrobky byly nakupovány velmi draze a veškeré výdělečné firmy byly vlastněny Američany. Filipíny převzali americký vzor do posledního detailu. Všichni pili americkou kávu a whisky, sledovali americké filmy, přijali americký styl oblékání, četli americké časopisy, dávali svým potomkům americká jména, slavili americké svátky a přitom na vlastní kultura a tradice zapomínali. Washington, D.C. se v jedné chvíli stal pro Filipínce stejně posvátným poutním místem, jakým je Mekka pro muslimy.⁴⁴ Na druhou stranu došlo k obrovskému rozvoji země. Zlepšila se sociální a ekonomická úroveň a zdravotnictví dosáhlo největšího standartu v jihovýchodní Asii. USA tak založily demokratický, ale velmi slabý stát, ve kterém byla politická a ekonomická moc koncentrována v rukou několika bohatých rodin a jejich příbuzných.

Přesto Filipíny nepřestaly požadovat získání úplné nezávislosti. V roce 1934 schválil americký kongres zákon „Tydings-Mc Duffie Law“, který deklaroval uznání nezávislosti Filipín do deseti let. V roce 1935 vznikla ústava, která musela být schválena plebiscitem i americkým prezidentem. V referendu se filipínští občané vyjádřili pro schválení ústavy a prezidentem Roosevelt byla podepsána 23. 3. 1935. Vznikl tak Commonwealth of the Philippines, který trval až do roku 1946.⁴⁵ Během jeho trvání došlo k růstu korupce a úplnému zakořenění klientelistických praktik. Po převzetí správy od Američanů Partido Nacionalista získala monopol politické moci.

⁴² Hutchcroft, Paul D. : Oligarchs and Cronies in the Philippine State : The Politics of Patrimonial Plunder, World Politics, Vol. 43, No. 3 (Apr., 1991), p. 420

⁴³ Thompson, Mark: The Anti-Marcos Struggle, Yale University Press, New Haven and London, 1995, p. 17

⁴⁴ Mijares, Primitivo : The Conjugal Dictatorship, Union Square Publications, San Francisco, 1976, p. 9

⁴⁵ Zaide Sonina: Philippine History and Government, All-Nations Publishing Co., Manila, 1994, p. 103

Američané si ponechali právo veta v jednotlivých zákonech, ale de facto se vzdali kontroly nad Filipínami. Prezidentem byl zvolený Manuel Quezon, který věnoval svou přízeň v podobě státních zakázek a důležitých postů svým obchodním partnerům a příbuzným a zavedl tak extrémní osobní vládu. Později donutil kongres, aby mu udělil zvláštní moc ve stavu nouze (u nás známé jako pravomoc prezidenta vydávat dekrety) a opozici označil za „demokratické fetišisty“, kteří musí být zakázáni.⁴⁶ Jeho vláda vedla přímočaře k zavedení diktatury a jeho plány byly nejspíše zmařeny pouze vypuknutím druhé světové války.

Za 2. světové války bojovaly Filipíny po boku USA. V letech 1942-1945 byly Filipíny okupovány Japonskem, které zde zavedlo loutkový stát. USA začalo v roce 1944 znovu dobývat své ztracené území. Proti Japoncům byl filipínskými občany veden partizánský boj, který dopomohl k získání nezávislosti 4. 6. 1946.

Navzdory ohromnému ekonomickému i sociálnímu rozvoji, kterého se Filipínám pod americkou koloniální správou dostalo, Filipíny připomínají typický příklad postkoloniálního státu, který se nedokázal vymanit ze silné ekonomické i politické závislosti na USA.

⁴⁶ Thompson, Mark : The Anti – Marcos Struggle, Yale University Press, New Haven and London, 1995, p. 18

2. Předmarcosova éra

Po druhé světové válce se z Partido Nacionalista oddělila druhá politická strana- Liberal Party, vedená čelním politikem Manuelem A. Roxasem. Ten v roce 1946 porazil Osmeňu, jež se stal prezidentem během druhé světové války po smrti Manuela Quezona v exilu. Národní a Liberální strana se pravidelně střídala u moci a dominovala tak filipínské politice.

2.1 Politická praxe

Pro vstup do politiky na Filipínách jsou dvě věci nezbytné. První věcí jsou peníze, bez kterých nikdo nemá šanci vstoupit do elitních kruhů. Druhou věcí jsou pak kontakty. Filipínská politika nebyla nikdy založena na základě ideologického štěpení, ale na získání faktického zisku.⁴⁷ Získání politického mandátu znamenalo akumulaci zdrojů ke svému osobnímu obohacení. Volební kampaně se staly na Filipínách těmi nejnákladnějšími na světě. V roce 1961 dosáhly náklady na volební kampaň 13 % státního rozpočtu.⁴⁸ Prezident a jeho vláda byla závislá na lokálních politikách, jejichž podpora ve volbách byla zásadní. Tyto místní patroni transformovali své rodinné, sociální a ekonomické sítě do volebních hlasů místních obyvatel, kteří hlasovali ve prospěch vládní strany a tudíž většina volebních hlasů byla prodávána. Tím se jen upevnil zavedený systém patron- klient a filipínská demokracie se stala plně klientelistickou. Běžné bylo také používání metody „pork barrel“, které je založeno na přísunu peněz do určitého volebního obvodu, čímž jsou de facto voličské hlasy kupovány.

Vzhledem k tomu, že prezident mohl arbitrárně nakládat se státními financemi, být členem jeho politické frakce neznamenovalo pouze povýšení společenského postavení, ale i enormní zbohatnutí. Následkem toho bylo i běžné střídání stranické příslušnosti. Elitní frakce, volně komponované na vznikajících předvolebních koalicích, dominovaly filipínské politice, která byla realizována skrze dvě po válce konsolidované politické strany. Liberální a Národní strana se téměř pravidelně střídaly u moci:

⁴⁷ Hamilton-Paterson, James : America´s Boy – The Marcos and the Philippines, Anvil Publishing, London, 1998, p. 159

⁴⁸ Thompson, Mark : The Anti – Marcos Struggle, Yale University Press, , New Haven and London 1995, p. 50

<u>Volební rok</u>	<u>Zvolený prezident</u>	<u>Strana</u>
1946	Manuel Roxas	Liberální strana
1949	Elpidio Quirino	Liberální strana
1953	Ramon Magsaysay	Národní strana
1957	Carlos Garcia	Národní strana
1961	Diosdado Macapagal	Liberální strana
1965	Ferdinand Marcos	Národní strana
1969	Ferdinand Marcos	Národní strana

Navenek Filipíny odpovídaly demokratickému státu. Opoziční strany odkrývaly vládní korupci, v médiích byla zakořeněná svoboda slova, nebyly známy žádné případy politických vězňů a armáda zůstávala neutrální. Jednalo se sice o hybridní demokratický režim, ale stále s jistými omezeními v pokusech o akumulaci moci.

2.2 Komunistické hnutí

Po druhé světové válce se Filipíny potýkaly s nedostatkem potravin, malárií a cholerou, zničenou ekonomikou a venkovskými nepokoji. Za této situace se velmi rychle rozvinul černý obchod a byly položeny základy pro úspěch komunistického hnutí. Během druhé světové války se utvořila v rámci komunistické strany *Partido Komunista ng Pilipina* (PKP) guerilla Hukbalahap, všeobecně známá pod názvem Huk, která bojovala proti japonské okupaci, tím si získala poměrně velkou oblibu mezi obyvateli. Guerilly Huk byly svázány s *Pambansang Kaisahan ng mga Magbubukid* (PKM--National Peasant Union), která čítala okolo 500.000 členů.⁴⁹ Hlavní oblastí jejich působnosti se stala centrální část ostrova Luzon.⁵⁰

Po konci druhé světové války se hlavním bodem politického programu komunistické strany stala eliminace vlivu Spojených států. Američanům byl za poskytnuté válečné reparace plně zpřístupněn filipínský trh a byly zde umístěny

⁴⁹Ronald E. Dolan: *The Huk Rebellion in Philippines: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress, 1991, p. 1

(<http://countrystudies.us/philippines/>)

⁵⁰ Ostrov Luzon je největším ostrovem Filipínského souostroví. V jeho jižní části se nachází Manila.

americké vojenské základny. Guerilla Huk se stala nejmocnější odbojovou skupinou za druhé světové války a svůj vliv si uchovávala i po získání nezávislosti. Manuel Roxas při své kandidatuře na prezidenta potřeboval, aby ho guerilla podpořila. Hned po svém zvolení ale hnutí označil za komunistickou nezákonnou organizaci a začal proti jejím přívržencům vést nenávislnou kampaň. Poslance zvolené za Hukbalahap zbavil poslaneckých mandátů, obvinil je z terorismu a volebního podvodu. Po té mohl hladce schválit dodatek k ústavě, který zaručoval Američanům stejná občanská práva jako Filipíncům do roku 1974.⁵¹

Guerilly Huk začaly okrádat obyvatele, znásilňovat a zabíjet odpůrce. Napadaly malé vesnice, na které se spoléhaly jako na zdroj politické a materiální podpory. Roxas byl ve své politice silně podporován, ne-li řízen Spojenými státy,⁵² které dosadily na místo ministra obrany Ramona Magsaysaye, dřívějšího velitele United States Army Forces in the Far East (USAFFE). Spolu s americkou vojenskou a finanční pomocí byly vytvářeny jednotky *Battalion Combat Team* (BCT), kterým se postupně dařilo guerily Huk potírat, až byly téměř eliminovány. Než se tak stalo, ztratili obyvatelé důvěru ve vládu, přišli o svá občanská práva, setkávali se s rozšiřující korupcí a hlavní oblasti střetů se staly tzv. „zemí nikoho“. V této situaci nastoupil do prezidentského úřadu nový prezident Elpidio Quirino. Zahájil mírová vyjednávání, které vedl jeho bratr, soudce Antonio Quirino. Byla domluvena proklamace garantující amnestii všem představitelům a členům hnutí. Huk přislíbila složení svých zbraní a zaregistrování svých jednotek. Ke střetům sice nadále docházelo, ale jednalo se o jednotlivé potyčky, které již nepředstavovaly takové bezpečnostní riziko.

Na počátku 60. let docházelo k jejich obnovování, ale v té době se již PKP od revoluční cesty odpoutala. Až po roce 1968, po rozkolu čínské a sovětské komunistické strany, došlo k oddělení pro-čínské maoistické části PKP a vytvoření *Communist Party of the Philippines-Marxist Leninist* (CPP) v severní provincii Tarlac, severně od Manily. Současně se stranou vznikla i její ozbrojená složka New People Army's (NPA), do které se postupem času zbylé jednotky guerill Huk začlenily.

⁵¹ Nelson, Raymond: *The Philippines*, Thames and Hudson, London, 1968, p. 67

⁵² Agoncillo, Teodoro A.: *History of the Filipino People*, Publishers Association of the Philippines, Quezon, 1990, p. 451

3. Vzestup Ferdinanda Marcose

Osoba představitele sultanistických režimů je alfou omegou pro jejich porozumění. Proto se v následujících řádcích pokusím přiblížit život Ferdinanda Marcose. Narodil se 11. 09. 1917 v provincii Ilocos, severně od Manily, která byla známá násilnými praktikami, používanými v politice. Během svých studií na právnické fakultě vynikal svými rétorickými schopnostmi, byl jedním z nejlepších v boxu, v plavání a wrestlingu. Marcosův otčím Mariano Marcos se stal v roce 1925 kongresmanem. Marcos se od dětství pohyboval v politickém prostředí a byl zasvěcen do tamní politické praxe. Jeho pravý otec byl vlivný soudce, který pocházel z jedné z nejbohatších rodin v provincii Ilocos. Ačkoliv se k němu oficiálně nikdy nepřihlásil, po celé Marcosovo mládí nad ním držel ochrannou ruku. Ještě během studií byl Marcos obviněn a usvědčen z vraždy Julia Nalundasana, poslance Národního shromáždění, který dvakrát za sebou porazil Mariana Marcose. Za podivných okolností byl po krátké době z vězení propuštěn a dokončil svá studia.⁵³

Během druhé světové války se Marcos účastnil odbojového hnutí proti Japonsku a navázal styky se Spojenými státy. Jeho „hrdinství“ během války bylo médií zveličeno. Marcos toho dokázal brilantně využít a vytvořil kolem sebe obraz mýtického hrdiny. Ve skutečnosti Marcos vytvořil ve svém rodném regionu Ilocos odbojovou družinu, složenou „ze zlodějů, kriminálních a ozbrojených mužů“. Po válce svoji guerillu přetransformoval do politické mašinerie, která mu zajistila silnou voličskou základnu a zneužíváním válečných reparací, poskytovaných Spojenými státy, i dostatečné finanční prostředky.⁵⁴ Marcosův obraz válečného reka byl potřebný nejen k jeho politickému úspěchu, ale také k očištění otcova jména, který byl obviněn z kolaborace s Japonci. Před svoji prezidentskou kandidaturou pověřil amerického spisovatele Hartzella Spence, aby sepsal jeho biografii, která se zaměřila zejména na jeho velké činy v průběhu války.⁵⁵ Po válce vstoupil do Liberální strany, za kterou byl v roce 1949 zvolen do Sněmovny reprezentantů. Angažoval se v rozvoji tabákového průmyslu, který byl dotován Spojenými státy, čímž se sám podstatně

⁵³ Hamilton-Paterson, James : America's Boy, Anvil Publishing, London, 1998, p. 75

⁵⁴ Thompson, Mark : The Marcos Regime in the Philippine in Chehabi, H. E. - Linz, Juan J. : Sultanistic Regimes, The John Hopkins University Press, 1998, p. 214

⁵⁵ Hamilton-Paterson, James : America's Boy, Anvil Publishing, London, 1998, p. 86

obohatil. V roce 1954 se oženil s Imeldou, která pocházela z elitní rodiny Romualdez. Ač byla chudou příbuznou, nesla jméno této rodiny, a proto je jejich sňatek považován za Marcosův čistě politický kalkul.

V roce 1961, jako viceprezident Liberální strany, podpořil kandidaturu Diosdada Macapagala, který se stal prezidentem. V následujících volbách měl Macapagal dle tajné dohody mezi ním a Marcosem uvolnit post prezidenta právě Marcosovi. Macapagal se rozhodl opět kandidovat za Liberální stranu a tak se Marcos stal kandidátem Národní strany, jejíž členy byla většina Imeldiny rodiny. Rostoucí ceny, zdánlivě neřešitelný problém neustálých nepokojů a nárůst korupce přesvědčil filipínské voliče, že administrativa Macapagala je nevhodná. Volby byly provázeny špinavou volební kampaní, podvody, kupováním hlasů a vlnou násilí. Na Filipínách jsou stoupenci kandidátů během volební kampaně ochotni dát v sázku vše, dokonce i svůj život. Není to tím, že by byli tak politicky sofistikovaní, ale tím, že jejich budoucí ekonomické postavení závisí na tom, zda jejich kandidát vyhraje, či prohraje.⁵⁶ Marcos podporovaný Spojenými státy Macapagala porazil a v roce 1965 se stal prezidentem Filipín.

3.1 Marcos prezidentem

Marcosovo uvedení do prezidentského úřadu splývá s ekonomickým rozmachem Pacifické Asie. Mezi lety 1950 až 1965 dosahovaly Filipíny největšího ekonomického úspěchu v jihovýchodní Asii a překonaly asijské tygry jako Jižní Koreu, nebo Taiwan. Marcos zavedl několik důležitých reforem, které mu zajistily celospolečenskou podporu. Hlavním bodem se stala pozemková reforma, o kterou se pokoušeli jeho předchůdci po celou dobu od druhé světové války. Vzhledem k rozložení politických sil byla její realizace téměř nemožná. Vlastníci půdy, kteří jsou stěžejní podpůrnou silou každého kandidáta na prezidenta, striktně pozemkovou reformu z pochopitelných důvodů odmítali. Marcos po svém jmenování sliboval její provedení do konce ledna roku 1966, ale v průběhu tohoto roku byla stále pouze na papíře.⁵⁷ Na druhou stranu Marcos provedl řadu jiných reforem, které byly zásadní

⁵⁶ Agoncillo, Teodoro A.: History of the Filipino People, Garotech Publishing, Quezon, 1990, p. 481

⁵⁷ Agoncillo, Teodoro A.: History of the Filipino People, Garotech Publishing, Quezon, 1990, p. 479

pro jeho politický úspěch. Rozšířil národní infrastrukturu, v rámci agrárních reforem se elektrifikoval venkov, farmářům bylo umožněno brát si půjčky od bank, které byly pro tyto účely dotovány Světovou bankou. Modernizace zavlažování vedla k boomu v pěstování rýže. Velkým Marcosovým úspěchem bylo postavení silnic, které do té doby byly stavěny z nepravého cementu, a proto bývaly při sezónních deštích vyplavovány. Postavil mosty, rozšířil počet škol a nemocnic. Modernizací venkova si Marcos zajistil podporu rurálního obyvatelstva. Silniční infrastrukturou si zase podmanil střední třídu a přílivem zahraničních investic a dotací si zajistil všelidovou podporu.⁵⁸ Navíc jeho brilantní antikorupční rétorice aplaudovalo mnoho novinářů (několik z nich bylo na jeho výplatní listině).⁵⁹ Obliba Marcose a jeho ženy dosáhla takové úrovně, že byli přirovnáváni k J. F. Kenedymu a jeho Jackie.

Marcosovy reformy byly přínosné, ale také byly neadekvátní ke státnímu rozpočtu. Každý prezident překračoval v období prezidentské kampaně státní rozpočet, ale mezi volbami byly státní výdaje omezeny. Marcos se tohoto pravidla nedržel. V roce 1967, kdy se konaly regionální volby, byl čistý státní příjem – 120,8 mil. filipínských pesos. V následujícím roce, ve kterém se žádné volby nekonaly a kdy měl tedy státní příjem dosáhnout kladných hodnot, činil – 85.3 mil. filipínských pesos. Navíc se odhaduje, že Marcos při své kandidatuře v roce 1969 utratil 2,5 mil. USD.⁶⁰

Během prvních měsíců jeho prezidentství byly rozpoznatelné ambice na vytvoření personální vlády. Nová infrastruktura byla obsazena Marcosovými lidmi. Jak píše Mijares : „*Bylo až neuvěřitelné, že jakýkoliv z prezidentových asistentů byl ochotný opustit svoji vlastní personální infrastrukturu, aby se mohl stát jeho člověkem.*“⁶¹

Za prvního funkčního období došlo také k nárůstu násilí a politických vražd během volební kampaně. Po celou dobu dosavadní praxe filipínské demokracie byla armáda neutrální složkou. Teprve Marcos ji začal v rámci svých reforem reorganizovat, postupně ji ovládat a jmenoval sám sebe ministrem obrany. Změna armádních struktur vedla k dosazení Marcosových blízkých a loajálních spojenců do

⁵⁸ Overholt, William H. : The rise and Fall of Ferdinand Marcos, Asian Survey, Vol. XXXVI, No. 11, November 1986, p. 1141 – 1142

⁵⁹ Lewis, E. Gleeck Jr. : President Marcos and the Philippine Political Culture. Cit. in Thompson, Mark : The Marcos Regime in the Philippine in Chehabi, H. E. - Linz, Juan J. : Sultanistic Regimes, The John Hopkins University Press, 1998, p. 214

⁶⁰ Thompson, Mark : The Anti – Marcos Struggle, Yale University Press, New Haven and London, 1995, p. 35

⁶¹ Mijares, Primitivo : The Conjugal Dictatorship, Union Square Publications, San Francisco, 1976, p. 130

vedoucích funkcí. Armáda se tak stala stavebním kamenem jeho režimu.⁶² Navíc bylo založeno několik nových ozbrojených polovojenských jednotek, tvořených branci z Marcosovy rodné provincie Illocos, které měly za úkol potírat hrozby komunistických guerill. V podstatě potíraly opozici vůči Marcosovi. Volební násilí bylo součástí filipínské politiky, ale nedosahovalo takové úrovně, jako za Marcose. Míra násilí během lokálních voleb byla poměrně konstantní. K úmrtím docházelo průměrně u 25 osob. Během lokálních voleb v roce 1967 bylo registrováno 75 mrtvých osob. Agresivní volební kampaň, s použitím vlastních polovojenských jednotek k zajištění volebního úspěchu, byla prvním náznakem koncentrace a přeskupení mocenských sil.⁶³ Nejvíce kontroverzním krokem Marcosovy administrativy bylo rozhodnutí poslat do právě probíhajícího konfliktu ve Vietnamu jeden ze svých vojenských oddílů. Mnoho z Marcosových spojenců ho za tento krok kritizovalo. Marcos sám k tomu poznamenal: „*Historie nám ukazuje, že každý stát, který ovládli komunisté, čelí desintegraci a úpadku svých hlavních představitelů a institucí.*“⁶⁴ Přesto si vzhledem ke svým reformám uchoval poměrně velkou důvěru u obyvatel.

3.2 Druhé funkční období

Stejně praktiky, které byly použity ve volbách v roce 1967, byly používány i v prezidentských volbách v roce 1969. Marcos svým opětovným zvolením porušil železný zákon jednoho funkčního období dosavadních prezidentů. Filipínský tisk přinesl titulky typu: „*Žádné volby od roku 1949 nebyly poznamenány takovými znatelnými podvody a terorismem jako ty poslední.*“⁶⁵ Jeho kampaň byla založena na „goons, guns and gold“. Jedná se o specifikum filipínské politiky, které se zakořenilo v mezinárodním slovníku. „Goons“ je význam pro najatého teroristu, neurvalce, který třímá v rukou zbraně, „guns“ znamená alternativní taktiku používanou k přesvědčování voličů, kteří se nedali uplatit a „gold“ představuje peníze, kterými byli voliči uplácani. „Goons“ tak byli Marcosovy polovojenské organizace používající

⁶² Mijares, Primitivo : The Conjugal Dictatorship, Union Square Publications, San Francisco, 1976, p. 130

⁶³ Thompson, Mark : The Anti – Marcos Struggle, Yale University Press, New Haven and London , 1995, p. 36 - 37

⁶⁴ Agoncillo, Teodoro A.: History of the Filipino People, Garotech Publishing, Quezon, 1990, p. 483

⁶⁵ Thompson, Mark : The Anti – Marcos Struggle, Yale University Press, New Haven and London, 1995, p. 37

metodu „gold“ a v případě jejího neúspěchu, používali metodu „guns“. Tato taktika pak vysvětluje příčinu nárůstu úmrtí během volební kampaně.

Marcosovo druhé funkční období započalo masivními studentskými demonstracemi, známé jako „First Quarter Storm“, které trvaly déle než jeden měsíc. Jednalo se o největší protesty v dosavadní historii nezávislé republiky. Student jezuitské university Edgar Jopson zorganizoval několik demonstrativních stávek. Radikálnější demonstrace byly organizovány Josem Mariem Sisonem, zakladatelem organizace The Maiost Kabataang Maabayan, která byla založena za účelem organizace mládeže a studentstva. Jose Sison stanul později v čele CPP. Demonstranti požadovali snížení školních poplatků, větší autonomii pro své organizace, modernější školní vybavení atd. V obecnější rovině požadovali zlepšení ekonomické situace, která nebyla na přelomu 60. a 70. let příznivá. Marcos zahájil se studenty dialog, ale také demonstrace označil za výtvar opozičních skupin a do jisté míry měl pravdu. Jose Sison byl ve styku s liberální mládeží a s Beningem „Ninoyem“ Aquinem. Ninoy byl guvernérem provincie Tarlac, v roce 1967 byl zvolen senátorem Liberální strany a jeho politická kariéra rychle stoupala. Stal se největším odpůrcem Marcosova režimu. V senátu prohlásil, že: „...on i jeho kolegové věděli, že měli stát po boku studentům“⁶⁶ Demonstrace dosáhly svého vrcholu, když se na 50.000 studentů shromáždilo okolo královského paláce Malacanang a jeho část zapálilo. Marcosovy policejní sbory studenty rozehnaly pomocí střelby a slzného plynu.. Čtyři studenti byli zabití a mnoho jich bylo zraněno.⁶⁷ Demonstrace sice nedosáhly odvolání Marcose ani omezení jeho moci, ale byl jimi ve světě poskvrněn obraz Marcose, jako hrdiny z druhé světové války a současného brilantního politika jihovýchodní Asie.

3.3 Soumrak demokracie

Konec 60. let byl poznamenán zhoršujícími se poměry. Marcosova politika zavlekla Filipíny do ekonomické krize, kterou pocítilo obzvláště venkovské

⁶⁶ Thompson, Mark: The Anti – Marcos Struggle, Yale University Press, New Haven and London , 1995, p. 38

⁶⁷ Carlos, Clarita R.: Marcos and The New Society, University of the Philippines-Diliman, 2005, p. 5
(<http://joseangelito-angeles.tripod.com/marcos.htm>)

obyvatelstvo. Snížení platů, nárůst kriminality a násilí, nedostatek pracovních míst, velká míra sociální nerovnosti, narůstající počet nevyřešených zločinů a korupčních afér vedly ke ztrátě víry v Marcosovu politiku. Tyto podmínky se staly ideálními pro obnovení a posílení komunistických guerill, které byly během první poloviny 60. let díky finanční a vojenské pomoci Spojených států eliminovány. V roce 1968 byla obnovena komunistická strana a její vliv se rychle rozšířil po celé zemi. V roce 1969 se zvýšila aktivita oddělené části komunistické strany, promaoisticky orientovaných jednotek NPA. Docházelo k únosům a jiným násilným incidentům. Marcos v jednom ze svých prohlášení konstatoval: „Komunisté, ať už patří k tradiční nebo nové maoistické frakci, věří, že násilí je nepostradatelným prostředkem k dosažení jejich cílů... Takové okolnosti mohou vést k vyhlášení války, či nejméně k vyhlášení válečného stavu.“⁶⁸

Současně se objevilo na jižním ostrově Mindanao a na souostroví Sulu secesionistické muslimské hnutí *Moro National Liberation Front* (MNLF), které vyvolávalo střety s místními katolíky. MNLF bylo podporováno Malajsií, kde bylo také organizováno, a ostatními muslimskými státy na Středním východě, zejména Lybií.⁶⁹ Opoziční skupiny opět obvinily Marcose, že svými narůstajícími represemi dopomohl ke vzniku těchto hnutí. Na druhou stranu opozice sama v provinciích navazovala s komunistickou stranou i s muslimskými secesionisty styky, ve snaze oslabit v těchto provinciích Marcosovu moc.

Horšící se poměry se naplno projevíly v následných volbách. V roce 1971 zemřelo během volební agitace 223 osob a 250 jich bylo zraněno. K násilí docházelo hlavně v těch provinciích, kde se tradiční elity spojily s nově vzniklými armádními skupinami. Každý byl obviňován ze spolupráce s komunisty, nebo s muslimy a docházelo opět ke studentským demonstracím, ke kterým se přidávali i ostatní občané. Marcos nepokojů využil a sám některé demonstrace pomáhal organizovat. Usiloval o to, aby situace dosáhla takové míry chaosu a nepořádku, aby mohl vyhlásit nad Filipínami stanné právo. Jeho loajální spojenci, zejména z armádních řad, se infiltrovali mezi demonstranty a začali se dopouštět násilí a vandalismu.⁷⁰ Vyvrcholením této situace se stala řada bombových útoků spáchaných na radniční

⁶⁸ Carlos, Clarita R.: *Marcos and The New Society*, University of the Philippines-Diliman, 2005, p. 6 (<http://joseangelito-angeles.tripod.com/marcos.htm>)

⁶⁹ Ronald E. Dolan : *Marcos and the Road to Martial Law, 1965 – 1972 in Philippines: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress, 1991, p. 1 (<http://countrystudies.us/philippines/>)

⁷⁰ Mijares, Primitivo : *The Conjugal Dictatorship*, Union Square Publications, San Francisco, 1976, p. 136

budovu a obchodní domy v Manile a na ústavodárné shromáždění ve městě Quezón. Během shromáždění opoziční Liberální strany došlo k výbuchu, při kterém bylo zabito 9 osob (8 z nich byli kandidáti do senátu) a přes 100 zraněno. Byl spáchán atentát na bílý mercedes ministra obrany Juana Enrileho, jmenovaného do svého úřadu v roce 1970.⁷¹ Atentát byl spáchán přesně tu noc, kdy bylo stanné právo podepsáno. Po Marcosově pádu sám Enrile přiznal, že atentát byl spáchán jeho vlastními lidmi. Marcos tyto násilnosti využil a popsal je jako konspirační taktiku levicových a pravicových radikálů (oligarchů), kteří manipulují politickými autoritami. Přesvědčil veřejnost o stále sílící hrozbě občanské války, a aby jí zabránil, vyhlásil nad Filipínami stanné právo.

⁷¹ Overholt, William H. : The rise and Fall of Ferdinand Marcos, Asian Survey, VOL. XXXVI, NO. 11, November 1986, p. 1140

4. Vyhlášení Stanného práva

Marcos sám definoval stanné právo tak, že je to: „...*fakticky revoluce chudých, zaměřená na ochranu individuálních zájmů a pomoc jednotlivcům, před mocí oligarchů*“.⁷² 21. 9. 1972 vydal Marcos Provolání č. 1081, kterým stanné právo deklaroval v zájmu záchrany republiky. Stanným právem de facto vyhlásil program „New Society“, která se měla stát jakousi státní ideologií a vytvořit „novou společnost“, na základě smyslu pro disciplínu, spravedlnost a na základě lásky ke svému národu. Měla být vybudována obnovením pořádku, provedením sociálních reforem, obnovením ekonomického rozvoje a očistou vlády. Vytvoření New Society mělo znamenat omezení vlivu oligarchů a snížení sociálních nerovností.⁷³

První rok přinesl až překvapivé výsledky. Míra zločinu klesla, přes půl milionu zbraní bylo zkonfiskováno, demonstrace byly zakázány a všeobecně známí drogoví dealeři byli uvězněni. Byly nařízeny stimuly pro opětný rozvoj zahraničních investic, které byly omezeny v důsledku nárůstu národního vědomí koncem 70. let. Následný ekonomický rozvoj byl impozantní. V roce 1973 dosáhl 9,6 % a každý následující rok se růst zvyšoval o 6,3 % po dobu čtyř let.⁷⁴

Stěžejním bodem vyhlášení New Society se stala pozemková reforma. Marcos 26. 9. 1972 prohlásil celou zemi za prostor pozemkové reformy.⁷⁵ Byla pro jeho revoluci tak důležitá, že prohlásil: „*Pokud reforma neuspěje, nevznikne ani New Society*“.⁷⁶ Jeho slova byla ale silnější než jeho činy. Pozemková reforma byla blokována tradiční elitou, která byla tvořena pozemkovými vlastníky. Stejně jako jeho předchůdci, použil reformu spíše k uklidnění venkovských nepokojů, než k opravdovému přerozdělení půdy. Reforma se týkala pouze těch nájemců půdy, kteří pěstovali rýži nebo kukuřici. Mimoto byli vyloučeni ti, kteří měli pronajatou půdu u farmářů, vlastníci méně jak 7 Ha. To znamenalo, že reforma se týkala pouze 34% nájemců půdy a pouze 8 % občanů, kteří nevladnili žádnou půdu.⁷⁷ Takto omezená

⁷² The Democratic Revolution in the Philippines, Prentice – Hall International, New Persey, 1949, p.

⁷³ Agoncillo, Teodoro A.: History of the Filipino People, Garotech Publishing, Quezon, 1990, p. 574

⁷⁴ Thompson, Mark : The Marcos Regime in the Philippine in Chebabi, H. E. - Linz, Juan J.: Sultanistic Regimes, The John Hopkins University Press, 1998, p. 223

⁷⁵ Dřívější pokusy o reformu se vždy týkaly pouze některých regionů.

⁷⁶ Rosenberg, David A.: Marcos and Martial Law in the Philippines, Cornell University Press, London, 1979, p. 114

⁷⁷ Rosenberg, David A.: Marcos and Martial Law in the Philippines, Cornell University Press, London, 1979, p. 129

reforma se nakonec netýkala těch největších velkostatkářů, jakými byli např. tzv. „cukroví baroni“. Naopak těmto vlastníkům půdy se dostalo favorizovaného postavení v New Society.⁷⁸ Navíc Marcosem vydané nařízení nebyla plněna. Velkostatkáři, podporovaní armádou a policií, násilím umlčovali své nájemce pozemků, kteří si chtěli pronajatou půdu odkoupit.

Stanné právo v podobě New Society také znamenalo uvěznění odpůrců režimu. Mezi prvními, kteří byli zadrženi, byl Benigno Aquino, spolu s Josem Diokonem a Ramonem Mitrou, tři nejznámější liberální kritici Marcosova režimu. Dále se jednalo o dva guvernéry, členy ústavodárného shromáždění, novináře a o další politiky,⁷⁹ obchodní rivaly a demonstrující studenty. Mnoho z nich bylo umučeno k smrti, jiní zmizeli beze stopy a zbylí byli po několik let vězněni bez jakéhokoliv soudního procesu. Jednalo se zhruba o 30.000 lidí. Jejich majetek byl zkonfiskován a spolu se státním majetkem byl rozdělen mezi několik favorizovaných rodin. Politické strany byly zakázány. Přesto, že byl filipínský tisk a média považovány za ty nejsvobodnější v jihovýchodní Asii, tak noviny, rádia, i televizní stanice byly zavřeny. Volby byly zrušeny a ústava byla ignorována. Před vyhlášením stanného práva byli každé dva roky, současně se senátorskými volbami, obměňováni i dva soudci Nejvyššího soudu, takže Marcosem bylo dosazeno 9 z 11 soudců. Proto také Nejvyšší soud podpořil stanné právo a tím jej také legitimizoval.⁸⁰ Již podkopaná nezávislost soudců byla úplně svázána. Tím byly odstraněny veškeré překážky k akumulaci moci a bohatství v Marcosových rukou a k libovolnému přerozdělování jeho patronátu.

⁷⁸ Rosenberg, David A.: Marcos and Martial Law in the Philippines, Cornell University Press, London, 1979, p. 131

⁷⁹ Rosenberg, David A.: Marcos and Martial Law in the Philippines, Cornell University Press, London, 1979, p. 263

⁸⁰ Mijares, Primitivo : The Conjugal Dictatorship, Union Square Publications, San Francisco, 1976, p. 134

5. Ukotvení sultanistického režimu

5.1 Podvázání státních institucí

Opozice očekávala konec Marcosovy vlády a zvolení svého kandidáta – Beninqa Aquinua v příštím roce, ale tomu Marcos zabránil. Politická scéna založená na elitních frakcích byla vystředána Marcosovými blízkými a loajálními spojenci. Před zavedením stanného práva sice fungovala klientelistická demokracie na základě vyhledávání patronátu, ale to bylo přece jen omezeno pravidelným střídáním stran a svobodnými médii, které vládní korupci odhalovala. Nyní byla tato omezení odstraněna a Marcos „...spolu se svoji ženou, příbuznými a s vybranými přáteli, kteří patřili do jeho niterného okolí a stali se součástí Marcosovy dynastie, požívali štědrých odměn ze státem dotovaných kontraktů, koncesí a privátních obchodů“⁸¹ Marcos vládl v zájmu svého vlastního prospěchu, jeho rodiny a jeho blízkých přátel.

Typické pro představitele sultanistického režimu je svázání státních institucí s jejich režimem. Marcos převzal veškerou státní moc a veškeré vládní organizace a prostředky pod svoji osobní kontrolu. Vytvořil na Filipínách nový styl vládnutí tzv. „konstituční autoritářský režim“ („constitutional authoritarianism“).⁸²

22. 9. 1972 vydal nařízení, ve kterém nařídil, že: *...soudní moc bude dále pokračovat ve své funkci v souladu se svoji stávající organizací a personálním obsazením, a bude se pokoušet usnášet se dle stávajícího práva ve všech trestních a občansko-právních řízeních, mimo:*

- 1) *Platnosti, zákonnosti nebo ústavnosti Proklamace No. 1081, nebo jakýchkoliv dekretů, nařízeních a zákonů, vyhlášených mnou nebo mnou jmenovanými zástupci v neodbytných věcech.*
- 2) *Platnosti, zákonnosti nebo ústavnosti jakýchkoliv zákonů, vyhlášených státními zaměstnanci, které se shodují s dekrety, nařízeními, zákony a omezeními, vyhlášenými mnou nebo mnou jmenovanými zástupci.*⁸³

⁸¹ Thompson, Mark : The Anti – Marcos Struggle, Yale University Press, Yale, 1995, p. 50

⁸² Rosenberg, David A.: Marcos and Martial Law in the Philippines, Cornell University Press, London, 1979, p. 13

⁸³ General Order No. 1, 22. 9.1972 in Mijares, Primitivo : The Conjugal Dictatorship, Union Square Publications, San Francisco, 1976, p. 60

5.1.1. Ústava

Koncem 70. let došlo k posílení filipínského nacionalismu. Míra obdivu ke Spojeným státům klesala a naopak se zvedla vlny kritiky vůči otevřenému trhu USA a jejich vojenským základnám, které byly pro USA v době vietnamské války klíčové. Obyvatelé Filipín se začali domáhat vytvoření nové ústavy, protože stávající ústava byla schvalována v roce 1935 F. Roosveltem a proto nebyla považována za vlastní. Ještě před zavedením stanného práva bylo založeno ústavodárné shromáždění. Nová verze ústavy měla být schválena v referendu občany. Referendum bylo dvakrát odloženo a ústava byla nakonec schválena až na lidových shromážděních tzv. barangay, které zavedl Marcos po celé zemi. Barangay byly složené ze zástupců regionálních vlád, kteří byli centrální vládě plně loajální. Odhaduje se, že jich bylo na 26 000.⁸⁴ V roce 1976 Barangay schválila několik dodatků k ústavě. Jeden z nich Marcosovi zaručoval právo vydávat prezidentské dekrety bez souhlasu parlamentu i po zrušení stanného práva. Tím Marcos zajišťoval navenek demokratickou fasádu svému režimu. Ústava poskytovala prezidentovi absolutní legislativní moc. Její účinnost spočívala ve změně prezidentského systému na parlamentní politický systém, ve kterém exekutivní moc vykonával prezident a funkce hlavy státu a premiéra byla sloučena.⁸⁵

5.1.2 Postavení armády

Armádní loajalita byla doslova Marcosem koupena. Základní měsíční plat počínaje hodností poručíka až generála byl zvýšen o 150 %.⁸⁶ Byly zřízeny speciální společnosti, které jim měly pomáhat správně investovat nově nabitě bohatství. Nejvyšší armádní velitelé se tak rychle adaptovali do korupční mašinérie, která podkopávala jejich profesionalitu a zvyšovala neefektivnost armády. Černý trh s dolary, kradenými auty, marihuanou, prostitutí atd. byl plně pod jejich kontrolou. Velitelům, kteří již měli odejít do důchodu, prodlužoval služební činnost, protože je

⁸⁴ Carlos, Clarita R.: Marcos and the New Society, University of the Philippines – Diliman, 2005, p. 16 (<http://joseangelito-angeles.tripod.com/marcos.htm>)

⁸⁵ Agoncillo, Teodoro A.: History of the Filipino People, Garotech Publishing, Quezon, 1990, p. 576

⁸⁶ General Order No. 11, 30,9,1972 in Mijares, Primitivo : The Conjugal Dictatorship, Union Square Publications, San Francisco, 1976, p. 60

mohl mnohem lépe ovládat, než kdyby již nebyli ve službě.⁸⁷ V jiném postavení se ocitla filipínská policie, řízená Fidelem Ramosem, Marcosovým bratrancem, kterému Marcos nevěřil. Ani ministerstvu obrany, v čele s Juanem Poncem Enrilem, se nedostávalo velké přízně. Po zavedení stanného práva byla armáda a Marcosovy polovojskové jednotky preferovány na úkor policie a ministerstva.

5.2 Příbuzenská politika

Krátce po vyhlášení stanného práva se Marcosova žena Imelda stala druhou nejmocnější osobou ve vládě. Byla jmenována guvernérkou hlavního města Manily a ministryní nově založeného ministerstva Human settlement. Jako filipínská velvyslankyně cestovala po celém světě. Nejvíce do Spojených států, Sovětského svazu, Číny, Libye atd. Málokterá z prvních dam byla tolik opěvována pěti americkými prezidenty a redaktory společenských rubrik, přičemž její současný obraz je tak pošpiněný.⁸⁸

Vzhledem k Marcosovým neustálým mileneckým aférám⁸⁹, které dotváří Marcosův profil sultanstického vládce, nebylo jejich manželství ideální. Spíše než citově, byli oba pevně svázáni politicky. Navíc na Filipínách nebyly povoleny rozvody a stav jejich manželství měl velký politický význam. Imelda nevěru svého manžela tolerovala, ale v momentě, kdy se jeho vztah s americkou herečkou Dovie Beams⁹⁰ stal státním skandálem, Imelda požadovala od Marcose ekonomické licence pro ni a její rodinu, které měly sloužit jako Marcosovo pokání. Imelda dosáhla tak dominantního postavení, že ji mnozí považovali za opravdového prezidenta Filipín. Tento obraz byl dotvořen koncem 70. a začátkem 80. let, kdy se Marcosovo zdraví zhoršilo a ona se de facto stala hlavou režimu. Na základě Imeldiny politické moci,

⁸⁷ Thompson, Mark : The Marcos Regime in the Philippine in Chehabi, H. E. - Linz, Juan J. : Sultanistic Regimes, The John Hopkins University Press, 1998, p. 216 - 217

⁸⁸ Hamilton-Paterson, James : America's Boy, Anvil Publishing, London, 1998, p. 135

⁸⁹ Odhaduje se, že Marcos měl okolo 17 nemanželských dětí. Frank Walker : Philandering dictator added Hollywood star to conquests, 4. 7. 2004

(<http://www.smh.com.au/articles/2004/07/03/1088488200812.html>)

⁹⁰ Dovie se stala hvězdou de facto pouze na základě poměru s Marcosem, se kterým seznámila v roce 1970, během natáčení filmu, jenž měl v Americe ilustrovat Marcosovy hrdinské činy během druhé světové války. Když se Marcos po necelém roce rozhodl vztah ukončit, Dovie mu vyhrožovala zveřejněním jejich milostných dopisů. Imelda ji však začala vyhrožovat smrtí a tak Dovie následně Filipíny opustila. Romulo, Beth Day : Inside the Palace, G. P. Putnam's Sons, New York, 1987, p. 108 - 111

pojmenoval jejich vládu Mijares „manželskou diktaturou“. Jejich vztah byl popsán Davidem Wurflem, americkým profesorem, který na Filipínách studoval, jako: „...rovnováha, mezi dvěma válečnickými tábory, ve kterých bojištěm byly schůzky, vládní kontrakty, investiční a mediální záležitosti a priority v alokování státních fondů.“⁹¹ To, že Imelda nebude hrát tradiční roli první dámy bylo znát již v počátcích. Po prvních dnech strávených v královském paláci Malacanang Imelda prohlásila, že se nesmějí vzdát paláce po osmi letech (automaticky počítala s opětovným zvolením Marcose) a že zde zůstanou po celý svůj život.⁹²

Třetí nemocnější postavou se stal Imeldin bratr Benjamin „Kokoy“ Romualdez. Stal se správcem cel a Komise generálních revizí a stanul v čele Úřadu státních příjmů z daní a dávek. Marcos, Imelda a „Kokoy“ tak vytvořili tzv. bezbožnou trojici („The Unholy Trinity“).⁹³

Imeldina sestra, Alita Martel, měla vysoké postavení v Centrální bance, kde rozhodovala o udělování úvěrů a stala se ministryní zemědělství. Marcosův bratr Pacifico Marcos stanul v čele komise společnosti Medicare, která poskytuje a financuje zdravotní péči. Marcosova sestra byla zase jmenována guvernérkou jejich rodné provincie Illocos. V její funkci ji později vystřídal Ferdinand Marcos Jr. Dcera Marcose, Imee, byla členkou zákonodárského sboru. Marcosova rodina se tak stala jádrem jeho režimu.⁹⁴

5.3 Proměna ekonomiky

Marcos změnil charakter filipínské ekonomiky. Vytvořil ekonomický program, známý jako 11 majoritních industriálních projektů, které se zaměřovaly na jadernou energii, ocel, hliník, měď aj. kapitálově žádaná odvětví. Projekty byly naprosto nevhodné pro filipínskou ekonomiku,⁹⁵ založenou na zemědělské výrobě, pěstování rýže, cukru a tabáku. Poskytnutím vládní garance zahraničních půjček pro prezidentovo okolí, Marcos dokázal prohloubit státní dluh z 27 mil. USD v roce 1972

⁹¹ Hutchcroft, Paul D. : Oligarchs and Cronies in the Philippine State : The Politics of Patrimonia Plunder, World Politics, Vol. 43, No. 3 (Apr., 1991), p. 436

⁹² Mijares, Primitivo : The Conjugal Dictatorship, Union Square Publications, San Francisco, 1976, p. 130

⁹³ Tamtéž p. 211

⁹⁴ Thompson, Mark : The Marcos Regime in the Philippine in Chebabi, H. E. - Linz, Juan J.: Sultanistic Regimes, The John Hopkins University Press, 1998, p. 221

⁹⁵ Overholt, William H. : The Rise and Fall of Ferdinand Marcos, Asian Survey, Vol. XXXVI, No. 11, November 1986, p. 1144

na 80 mil. USD v roce 1977. Filipíny se staly jedinou zemí v této době, která se ocitla v takové zadluženosti. Státní půjčky sloužily k transformaci filipínské ekonomiky do vlastnictví malé skupiny režimem favorizovaných podnikatelů. Osobní kontakty se staly základem pro získávání půjček, dotací a zakázek. Ti, kteří nebyli režimem favorizováni a chtěli podnikat, museli Marcosovi úředníky vysoce uplácet. Politická i finanční hegemonie byla rozdělena čistě mezi Marcosovu a Romualdezovu rodinu. Tradiční rodiny ztratily své politické postavení.⁹⁶ Případ Lopézovy rodiny ilustruje, jak byla státní moc na Filipínách propletená s rodinným majetkem. Lopézovi ovládali obchod s cukrem, vlastnili mediální konglomerát (ABS-CBN) a elektrárnu. Byli jednou z nejprominentnějších rodin. Marcosovi použili svoji moc a uvěznil syna jednoho z bratrů, který byl propuštěn až po té, co se Lopézovi vzdali své rozhlasové a televizní stanice a své společnosti na výrobu elektřiny i cukrovarnického průmysl. Imelda a Ferdinand Marcosovi tak jednoduše použili svoji moc, aby zničili konglomerát Lopézovy rodiny. Transformovali jejich majetek do nově vytvářené ekonomické elity, složené z rodinných příslušníků vládnoucího manželského páru. Stanislav Andreski nazval takto fungující státy „kleptocratic state“.⁹⁷ Na druhou stranu existují i jiné interpretace Marcosova počínání vůči Lopézům. Marcos věřil, že staré oligarchické rodiny vystupují proti ekonomickým zájmům země a proti její modernizaci. Technokraté Marcosovy vlády to uvádí na příkladu elektrifikace venkova. Lopézovi zjistili, že by zavedení elektřiny vyžadovalo velké investice, a bez pomýšlení na budoucí výtěžek odmítli investovat do elektrické společnosti Meralco. Marcos chtěl zprostit filipínskou ekonomiku těchto starých vazeb, aby vytvořil více atraktivnější podmínky pro zahraniční investory, kteří by do ní vnesli určitý stupeň dynamiky.⁹⁸

Rozvinul se tak „crony capitalism“, který funguje na základě korupce. Korupce se spoléhá na státní moc a osobní vazby, aby si s jejich pomocí vytvořila monopol na osobní obohacení. Tak vznikla nová elita, zcela závislá na přízni Marcose nebo Imeldy a naopak mnoho do té doby prominentních rodin, bylo zbaveno svého politického i finančního postavení. Marcos svými dekrety uvalil vysokou daň na kokosový průmysl, ze kterého získal v letech 1973 až 1978 4 milióny filipínských

⁹⁶ De Dios. Cit. in Hutchcroft, Paul D. : Oligarchs and Cronies in the Philippine State : The Politics of Patrimonial Plunder, World Politics, Vol. 43, No. 3 (Apr., 1991), p. 427

⁹⁷ Andreski, Stanislav: Kleptocracy as a System of Government in Africa“. Cit. in Thompson, Mark : The Marcos Regime in Chebebi, H. E. - Linz, Juan: Sultanistic Regimes, The Johns Hopkind Univerzity Press, 1998, p. 218-219

⁹⁸ Hamilton-Paterson, James : America´s Boy, Anvil Publishing, London, 1998, p. 305

pesos. Tu samou strategii použil i v případě cukrovarnického průmyslu.⁹⁹ Herminio Disini, manžel Imeldiny sestřenice a Marcosův golfový spoluhráč, se stal klasickým příkladem nové elity, na základě příbuzenské politiky. Po té, co manželé Marcosovi uvalili na jeho konkurenty 100 % celní poplatky, zatímco jemu byly uděleny poplatky ve výši 10 %, získal monopol na tabákové filtry.¹⁰⁰ Míra sociální mobility a dynamika kompozice elitních skupin jsou signifikantními rysy „cronyismu“ a potvrzují patrimoniální charakter Filipín.¹⁰¹

5.4 Postoj Spojených států

Vliv USA na Filipínách byl vždy enormní. Claro M. Recto, filipínský básník a pozdější politik, popsal vztah Filipín k USA jako „žebrovou politiku“ („mendikant policy“).¹⁰² USA se staly jakýmsi garantem demokratického rámce filipínské politiky. Během pravidelného střídání Národní a Liberální strany u moci, podporovali při volbách vždy opozici, aby nedošlo k uchopení moci stávající politickou frakcí. To by mohlo vyvolat revoluční hnutí, které by ohrozilo stabilitu státu a mohlo by vyústit do komunistického převratu.

S narůstajícím odporem vůči Spojeným státům, obnovením činnosti guerill Huk, neboli činnosti NPA, a probíhající Vietnamské válce, se americký prezident Nixon rozhodl stanné právo podpořit. Navíc zde vyvstávala hrozba, že v nadcházejících volbách v roce 1973, by mohla zvítězit více pro-národní vláda a snažit se o omezení amerického vlivu. Imelda se o postoji Spojených států vyjádřila tak, že Nixon, dal jejímu manželovi „osobní požehnání“, aby stanné právo zavedl. Imelda tvrdila, že: „... Nixon chtěl, aby Marcos stanné právo zavedl, aby viděl jeho efektivnost, protože ho nejspíše bude muset zavést i on ve své zemi. My vlastně děláme tímto krokem Nixonovi laskavost. Tím, že mu ukazujeme tady na Filipínách, jak stanné právo může být použito k záchraně prezidenta od jeho politických problémů.“¹⁰³. Marcos tím americkému prezidentovi žádnou službu nevykonával.

⁹⁹Thompson, Mark : The Marcos Regime in the in Chebebi, H. E. Linz, Juan: Sultanistic Regimes, The Johns Hopkind University Press, New haven and London, 1998, p. 220

¹⁰⁰ Hutchcroft, Paul D. : Oligarchs and Cronies in the Philippine State : The Politics of Patrimonial Plunder, World Politics, Vol. 43, No. 3 (Apr., 1991),p. 435

¹⁰¹ Hutchcroft, Paul D. : Oligarchs and Cronies in the Philippine State : The Politics of Patrimonial Plunder, World Politics, Vol. 43, No. 3 (Apr., 1991),p. 435

¹⁰² Agoncillo, Teodoro A.: History of the Filipino People, Garotech Publishing, Quezon, 1990, p. 579

¹⁰³Mijares, Primitivo : The Conjugal Dictatorship, Union Square Publications, San Francisco, 1976, p. 6

Stanné právo na Filipínách nebylo nějak výrazněji komentováno v zahraničí. Nixonova návštěva v Pekingu, navýšení počtu vojenských jednotek ve Vietnamu a vyhlášení stanného práva v Jižní Koreji zahrnulo Marcosův převrat do jedné z mnoha událostí roku 1972.¹⁰⁴

Americké investice se po zavedení stanného práva rapidně zvýšily a symbiotický vzájemný vztah Marcos ještě prohloubil. Jeho kritici ho označovali za „malého psa“ Spojených států.¹⁰⁵ Na druhou stranu uměl Marcos, a obzvláště Imelda, brilantně lobovat u amerických politiků a to v takové míře, že byli oba manželé nakonec v manipulaci úspěšnější.¹⁰⁶ Přesto si ale Marcos nedokázal udržet svoji pozici, když ho Spojené státy přestaly podporovat. On sám je ze svého konce vinil.

¹⁰⁴ Rosenberg, David A.: Marcos and Martial Law in the Philippines, Cornell University Press, London, 1979, p. 13

¹⁰⁵ Thompson, Mark : The Marcos Regime in the Philippine in Chebabi, H. E. - Linz, Juan J. : Sultanistic Regimes, The John Hopkins University Press, New Haven and London 1998, p. 224

¹⁰⁶ Lande, Carl H.: Authoritarian Rule in the Philippines : Some Critical Views, Pacific Affairs, Vol. 55, No. 1 (Spring, 1982), p. 224

6. Počátek konce režimu

Marcosův režim systematicky podkopával efektivnost armády, vlády a ekonomiky. Ústava byla do roku 1981 devětkrát novelizována, čímž ztratila veškerou svoji ústavní moc. Přetvořením státních institucí, ekonomiky a armády v nástroj svého patronátu, režim zdeformoval i filipínskou společnost.¹⁰⁷

V polovině 70. let došlo k politicko-ekonomické krizi režimu. Filipíny byly zcela závislé na vývozu kokosového oleje, cukru a mědi. Export kokosového oleje představoval 60% celosvětové spotřeby. To dodávalo kokosovému kartelu COCOPEC sebevědomí, na jehož základě zvýšil ceny. Místo očekávaného nárůstu příjmu nastala ekonomická katastrofa. Jeho spotřebitelé se rychle přetransformovali na odběr palmového oleje, vyváženého Malajsií. Kolaps kokosového průmyslu postihl 16 miliónů Filipínců, tedy skoro třetinu národa. Krizi ještě více prohloubil odjezd podnikatele Dewey Deea s 635 milióny filipínských pesos, který způsobil dominový efekt v ekonomické krizi.

Primitivo Mijares, „jeden z dvorních manažerů“ Marcosova režimu, emigroval po vyhlášení stanného práva do USA, kde vydal svoji knihu „*The Conjugal Dictatorship of Ferdinand and Imelda Marcos*“. Publikace je první důvěrnou zповědí zákulisí režimu – korupce a porušování lidských práv. José Diokono, dřívější senátor, který byl z vězení propuštěn v roce 1974, založil hnutí *Free Legal Assistance Group* (FLAG). Hnutí vydalo několik publikací o porušování lidských práv, kterými byla alarmována pozornost Amnesty International. Marcos nejprve popřel, že by na Filipínách byli nějakí političtí vězni, ale na základě důvěryhodných zpráv FLAGu a Primitiva Mijarese, byl později nucen jejich věznění přiznat, s konstatováním, že nikdo nikdy nebyl umučen k smrti.¹⁰⁸

Paradoxně, v roce 1977 hostil Marcos Mezinárodní konferenci o dodržování lidských práv, aby vyvrátil špatnou pověst, které se jeho režimu ve světě dostalo. Přes tisíc lidí navštívilo konferenci, aby kritizovalo Marcosův režim a požadovalo zrušení stanného práva a vyhlášení voleb. S agitací bývalého prezidenta Macapagala u Mezinárodního měnového fondu se zvýšil mezinárodní tlak na

¹⁰⁷ Overholt, William H. : The Rise and Fall of Ferdinand Marcos, Asian Survey, Vol. XXXVI, No. 11, November 1986, p. 1150

¹⁰⁸ Youngblood : Marcos against the Church. Cit. in Thompson, Mark : The Anti – Marcos Struggle, Yale Press University, New Haven and London 1995, p. 73

Marcosův režim, na jehož základě vyhlásil na rok 1978 parlamentní volby. Vzhledem k tomu, že politické strany byly zakázány, došlo k obnovení a založení nových stran.

Stejně jako opozice, tak i Marcos musel vytvořit stranu, za níž by jemu podřízení politici kandidovali. Vznikla tak nová politická strana *Filipino for "New Society Movement of United Nationalists, Liberals, et caetera"*, ve filipínském jazyce - *Kilusang Bagong Lipunan ng Nagkakaisang Nacionalista, Liberal, at iba pa* (KBL). Byla zformována jako koaliční strana, podporující Marcosovu vládu v národním shromážděním *Batasang*, který byl vytvořen Marcosem jako loutkový parlament, ztvrzující demokratický charakter jeho vlády. V rámci volební kampaně se rozhodla i Imelda zvýšit svoji publicitu. Postavila se do čela kandidátky KBL a využila taktiky "pork barrel". Ve svém regionu zvýšila platy učitelům a sociální dávky v chudinských čtvrtích. Její kandidatura a zvolení bylo typickou ukázkou personalizovaného režimu.

7. Opozice vůči režimu

Během Marcosovy vlády se zvedla vlna odporu, která vedla k vytvoření nebo obnovení několika opozičních hnutí. Vedle komunistických guerill představovalo během prvních let stanného práva jedinou významnější opozici muslimské hnutí MNLF. Mělo zahraniční podporu a čítalo okolo 14 000 členů. Po zabavení zbraní vyvolalo MNLF na ostrově Mindanao občanskou válku s křesťany, která trvala do roku 1976. Zahraničními médii byl tento konflikt přehlížen. Do roku 1975 mělo MNLF pod svojí kontrolou 6 provincií na ostrovech Mindanao a Sulu. MNLF požadovalo získání statutu autonomní oblasti v těchto částech. Na základě enormních nákladů na boj s MNLF a hrozby arabských států, že uvalí olejové embargo na Filipíny, byl Marcos nucen souhlasit a vyhlásit autonomní oblast. Marcos svoji korupční politikou začal podplácet muslimské představitele a tak zasadil klín mezi muslimskou elitu a radikální aktivisty. Tím, že jim Marcos věnoval část svého patronátu, stala se muslimská frakce jednou z nejvíce spjatou s jeho režimem.¹⁰⁹

Změna politické klimatu Bílém domě v pol. 70. let dodala filipínské emigraci ve Spojených státech odvalu k pravdivé výpovědi o „filipínské demokracii“. Zahraniční opozice sehrála klíčovou roli. Raul Manglapus společně s Eugeniem Lopezem vytvořili v USA lidové hnutí *Movement for free Filiponos* (MFP). MFP se soustředila zejména na pokřivení Marcosovy reputace v USA, kde se těšil velkému obdivu a podpory. Postupně se obraz hrdiny a brilantního politika jihovýchodní Asie proměnil v obraz zkorumpovaného a hrůzného diktátora.¹¹⁰

Na Filipínách se stal největším oponentem Marcosova režimu Benigno „Ninoy“ Aquino. Narodil se v roce 1932 na ostrově Luzon v provincii Tarlac. Aquinova rodina patřila mezi prominentní dynastie. Aquino se stal v roce 1963 guvernérem provincie Tarlac a v roce 1967 získal křeslo v Senátu. Jeho sňatek s Corazon Cojuangco je považován za stejný politický kalkul, jako sňatek Marcose s Imeldou, neboť rodina Cojuangco byla jednou z nejbohatších a nejvíce prominentních rodin na Filipínách. Aquino byl po vyhlášení stanného práva zatčen a vězněn až do roku 1980. Během těchto let si dokázal udržet značný význam na veřejnost a stal se symbolem opozice.

¹⁰⁹ Thompson, Mark: *The Anti – Marcos Struggle*, Yale University Press, New Haven and London, 1995, p. 61

¹¹⁰ Hamilton-Paterson, James : *America´s Boy*, Anvil Publishing, London, 1998, p. 324

Vedle komunistických guerill a opozičního hnutí v exilu, se utvořilo hnutí *Light a Fire Movement* (LAMF). Vzhledem k tomu, že nejsilnější Marcosovou základnou byla Manila a na venkově působily komunistické guerilly, tak LAMF se soustředilo na městské obyvatele a pokusilo se vytvořit „občanské městské povstání“. LAMF organizoval ze san Franciska Steve Psinaskas, zeť Eugena Lopeze, který měl blízké vztahy s Aquinem. LAMF bylo elitní hnutí s velmi úzkou sociální základnou, které nemělo styky ani s venkovským obyvatelstvem, ani se střední třídou v Manile. V roce 1979 bylo zapáleno několik budov volební komise *Commission on Elections* (COMELEC). Vzhledem k vládou nařízenému výpadku komunikačních sítí, o této akci se téměř nikdo nedozvěděl. Agitace ve Spojených státech byla také bez reakce a Marcosova armáda, po zatčení jednoho z předních členů za pašování výbušnin, hnutí zdiskreditovala a rozložila. Ostatní byli buď zadrženi, nebo odešli do exilu. LAMF doufalo, že svoji povstaleckou taktikou vzbudí vzdor v celé společnosti. Místo toho spíše přesvědčilo obyvatele o síle režimu.¹¹¹

7.1 Parlamentní volby

Politické strany byly po vyhlášení stanného práva zakázány. V rámci předvolební kampaně v roce 1978 docházelo ke vzniku nových stran. Podmínky pro opoziční strany byly nastaveny velmi neadekvátně. Opozice nemohla mít své volební inspektory a kandidatura byla umožněna pouze v regionech a ne menších obvodech. To znamenalo daleko větší finanční zatížení. Ninoy Aquino spolu se svými stoupenci vytvořil stranu *Lakas ng Bayan* (LABAN, Power of the People). Aquino nejprve kandidoval za obnovenou Liberální stranu, ale její prezident Gerardo Roxas se rozhodl volby bojkotovat a Aquinovi kandidaturu pod svoji stranou nepovolil. Roxas považoval kandidaturu za zbytečnou a účastí ve volbách, jejichž výsledek byl dopředu daný, by pouze potvrdil demokratickou fasádu režimu. Aquino si byl vědom, že Marcosova mašinérie mu nedovolí nikdy získat křeslo v Batasang, ale přesto se rozhodl kandidovat a dokonce v Marcosově baště Manile.¹¹² V jeho rodném regionu Tarlac kandidoval vzdálený bratranec jeho ženy Eduardo Conjuangco, Marcosův spojenec, proti kterému by kandidatura pozbyla smyslu úplně. Svoji účastí ve volbách chtěl Aquino dodat lidem odvahu postavit se režimu. Bývalý senátor Lorenzo

¹¹¹ Thompson, Mark : *The Anti – Marcos Struggle*, Yale University Press, New Haven and London, 1995, p. 84

¹¹² Romulo, Beth Day : *Inside the Palace*, G.P. Putnam's Sons, New York, 1987, p. 130

Tanada, který Aquina přesvědčil, aby kandidoval, to vystihl slovy: „... *musíme bojovat, i přesto, že naše pravice nesvívá meč, jen proto, abychom dodali našim občanům větší odvahu.*“¹¹³ Aquino použil 150 000 USD na svoji kampaň, které pocházely z jeho vlastních prostředků. Jeho manželka Corazon Aquino jezdila po zemi a agitovala ve prospěch svého manžela.

Mezi dalšími kandidujícími stranami byla komunistická strana, která se i přes svůj politicky naprosto odlišný program rozhodla připojit k Aquinově LABANu. Tuto podivnou koalici doplnila strana *Partido Demokratiko Sosyalista ng Pilipinas* (PDSP), která vznikla v roce 1973 jako alternativa k Marcosovu režimu. K LABANu se připojila, aby omezila vliv komunistů. Vznikla tak neobvyklá koalice, která se téměř rozpadla již během tvorby stranické platformy. Aquino byl stále ve vězení a šance na jeho propuštění nebyly reálné. Z vězení psal dopisy, které byly publikovány. V jednom z nich přirovnal svůj příběh k Ježíšovi. Aquino držel 40 dní před volbami hladovku, která zobrazovala 40 biblických dní.¹¹⁴ Stal se tak mučedníkem Marcosova režimu. Před volbami bylo Aquinovi povoleno jedno vystoupení v televizi, během kterého se bránil obviňujícím otázkám reportérů. Jeden z novinářů popsal jeho vystoupení slovy: „... *po jednu a půl hodinu, kdy byl na kanálu 4, držel celý národ jako zhyponotizovaný. Pro jednu byly ulice Manily od lidí i automobilů vyprázdněné.*“¹¹⁵

Volby byly zfalšované. Marcos zvítězil drtivou většinou ve všech provinciích. Pouze v Manile bylo LABANU přiznáno 39 % hlasů, oproti 61 % získaných KBL. V ostatních provinciích vyhráli jeho nejbližší spojenci. V provincii Ilocos to byl ministr obrany Juan Ponce Enrile, v Tarlacu Eduardo Cojuangco, Benjamin Romualdez v západním Visayas atd. Mnoho členů LABANu bylo po volbách uvězněno. I přesto měly volby velký význam. Začalo docházet ke sjednocování radikálních a umírněných křídel opozice.

¹¹³ Aquino, „Why Tanada?“ in Thompson, Mark : *The Anti – Marcos Struggle*, Yale University Press, New Haven, 1995, p. 75

¹¹⁴ 40 dní pokoušel ďábel Ježíše na poušti.

¹¹⁵ Policarpio : Ninoy. Cit. in Thompson, Mark : *The Anti – Marcos Struggle*, Yale University Press, New Haven, 1995, p. 78

7.2 Sjednocení opozice

Po parlamentních volbách se objevila snaha Liberální strany vytvořit širokou celonárodní opoziční stranu. V lednu 1980 se konaly lokální volby. V rámci předvolební kampaně založila Liberální strana organizaci *National Union for Liberation* (NUL), která koncentrovala všechny místní opoziční strany. Během této kampaně se opět vynořilo stranické přeběhlictví, typické pro před-Marcosovu éru. Ti, kteří byli v rámci Marcosovy strany KBL znevýhodněni, přestoupili do NUL. Jejich počet byl nesrovnatelně menší v porovnání se situací před stanným právem, ale přinesl do čela opozice bývalého předsedu sněmovny Jose B. Laurela a jeho bratra, bývalého senátora Salvadora H. Laurela. Oba dva představovali opozici vůči Marcosovi uvnitř Národní strany před sultanizací Filipín. O favorizované postavení je připravila Imelda. Po té, co si před ní dovolili kritizovat režim, upadli automaticky do nepřízně. Laurelova rodina založila novou Národní stranu a do čela kandidátky postavila svého synovce Jose Laurela V., který se v jejich rodném regionu Batangas stal guvernérem. Volební urny musely být příznivci chráněny před Marcosovými jednotkami, které se snažily urny ukrást a volby zfalšovat. První volební úspěch opoziční strany vyvolal velké naděje.

Bývalí vedoucí politici Liberální a Národní strany přistoupili ke společnému vyjednávání, v jehož rámci byla utvořena *United Democratic Organization* (UNIDO), založená v srpnu 1980 v čele se Salvadorem Laurelem.¹¹⁶ Po překonání původních antipatií ze strany Liberální strany k bratrům Laurelovým, které přední členové strany Jose Salonga a Gerardo Roxas považovali za kolaboranty, byla započata vyjednávání. Rodinné politické frakce se tak ukotvily i mezi opozicemi. UNIDO ve skutečnosti reprezentovala tři majoritní rodiny: rodinu Laurel, Roxas a Aquino.¹¹⁷

Na začátku 80. let začal narůstat počet guerill NPA neuvěřitelnou rychlostí. V čele komunistické strany stál v té době Horacio Morales, který přeměnil rétoriku radikální opozice tak, aby byla přijatelná pro tradiční, umírněnou opozici. Komunisté využívali členství v UNIDO jako štítu proti armádním zásahům a proti jejich propagandě v médiích, ve smyslu radikální ozbrojené levice, kterou ve skutečnosti byli. Jejich spojení s demokratickou opozicí jim přineslo jistou míru legitimizace v očích veřejnosti. U obyvatel se začala projevovat stále větší zloba na

¹¹⁶ Hamilton-Paterson, James : *America's Boy*, Anvil Publishing, London, 1998, p. 366

¹¹⁷Thompson, Mark : *The Anti – Marcos Struggle*, Yale University Press, New Haven, 1995, p. 106

mechanismus režimu a frustrace z neakceschopnosti umírněné opozice vyvolávala sympatie s radikály. Proto se vliv NPA rozšířil do celé části Filipín a začal představovat opět hrozbu. NPA nebyla dostatečně silná, aby svrhla Marcosův režim, ale režim také už nebyl tak silný, aby její narůstající vliv dostal pod svoji kontrolu.¹¹⁸

¹¹⁸ Thompson, Mark : The Anti – Marcos Struggle, Yale University Press, New Haven and London, 1995, p. 106

8. Zrušení stanného práva a následný vývoj

Marcos vyhlásil stanné právo na základě stabilizace země, odbourání sociální nerovnosti, zlepšení ekonomické situace a vybudování nové společnosti. Ani jednoho z těchto cílů se nepodařilo dosáhnout. Stanné právo se mělo přetvořit do revoluce chudých a eliminovat vliv oligarchických rodin. Některé z nich o svoje postavení přišly, ale byly záhy nahrazeny jinými. Stanné právo omezilo občanské svobody jak bohatým, tak i chudým. Jeho zavedení bylo absurdní. Chudoba, sociální nerovnost a nespravedlnost byly ve filipínské společnosti hluboko zakořeněny z minulých dob. Jedná se o koloniální dědictví, které zemi stále vykořisťovalo. Svěřením veškeré politické moci do rukou jedné osoby se vytvořily ještě příznivější podmínky pro korupci, manipulaci a prohloubení závislosti na hegemonovi.¹¹⁹

Marcosem deformované státní instituce a sílící opoziční hnutí vyvolávaly v USA i u Mezinárodního měnového fondu obavy o budoucnost republiky. 17. 1. 1981 byl Marcos donucen vydat Prohlášení č. 2045, kterým stanné právo ukončil. Marcos si svoji dominantní moc nadále uchoval. V dubnu proběhla další úprava ústavy, která měla několik specifik. Kandidátem na prezidenta se nemohl stát občan mladší 50 - ti let.¹²⁰ Byl to taktický krok, který automaticky vyloučil volební kampaň Aquina (49). Opozice a dokonce už i Marcosovo okolí nepovažovalo ústavu za nic jiného, než za další implementaci osobních preferencí do státní politiky.

Marcos se v roce 1981 zúčastnil Cancun summitu v Mexiku a při té příležitosti byl pozván R. Reaganem do Washingtonu na svoji druhou oficiální návštěvu. Během své první návštěvy před 16 lety, kdy byl aplaudován, se poměry změnily. Aquino v té době již více než rok pořádal na Harvardu improvizované semináře o Marcosově režimu. Proto se téma lidských práv neobjevilo na programu prezidentského setkání. Přesto Reaganova administrativa potvrdila svoji pomoc při modernizaci filipínské armády.¹²¹

Na základě mezinárodního nátlaku Marcos vyhlásil prezidentské volby na červen 1981. UNIDO měla šanci postavit proti Marcosovi svého kandidáta, ale

¹¹⁹ Rosenberg, David A.: Marcos and martial Law in the Philippines, Cornell University Press, London, 1979, p. 288

¹²⁰ Overholt, William H. : The Rise and Fall of Ferdinand Marcos, Asian Survey, Vol. XXXVI, No. 11, November 1986, p. 1151

¹²¹ Hamilton-Paterson, James : America's Boy, Anvil Publishing, London, 1998, p. 363-364

nejdříve musel být vyřešen spor, zda vůbec kandidovat. Marcos povolil opozici organizovat kampaň pouhých 28 dnů před volbami, omezil opozici přístup do médií, zamítl registraci nových voličů. Volební komise COMELEC byla zcela Marcosem kontrolována. Roxas, představitel Liberální strany se za těchto okolností rozhodl volby bojkotovat, protože Marcosův režim byl stále natolik silný, že opozice neměla reálnou šanci uspět a případná účast by opět pouze potvrdila legitimitu Marcosova režimu. Naopak Salvador Laurel byl odhodlaný kandidovat. Považoval svoji kandidaturu za důkaz oslabení moci režimu a navíc by se stal jednoznačně hlavním představitelem opozice. Bez podpory Liberální strany by byla jeho účast ve volbách považována za jasnou kolaboraci. Proto volby také bojkotoval. Stejný krok již ze své samotné podstaty učinila i radikální opozice. Neexistence opozičního kandidáta nedovolovala uskutečnění „demokratických voleb“, které Marcos potřeboval, aby potvrdily oprávněnost jeho mandátu. Opozice si uvědomovala, že dokud bude Marcos USA podporován, nebude mít jeho protikandidát šanci na zvolení. Věděla, že musí nějak alarmovat pozornost Spojených států. To byl nejspíše i základní impuls, který vedl umírněnou opozici ke spojení s radikály. Laurel spoléhal, že spojení demokratické, umírněné opozice s radikály vyvolá více pozornosti, než kdyby se dle tradice opozice voleb účastnila. Laurelův předpoklad byl správný. Americké velvyslanectví v Manile se pokoušelo tradiční opozici přesvědčit, aby se voleb nakonec účastnila, ale bezúspěšně. V roce 1982 se Laurel a jiní opoziční politici setkali se CIA, která s nimi vyjednávala o účasti ve volbách za podmínky amerického dozoru nad průběhem voleb. V roce 1983 došlo k oficiálnímu prohlášení o vyjednávání USA s opozicí. Na jejich nátlak Marcos vyhlásil parlamentní volby.

V UNIDO začalo docházet k rozporům. Po smrti předsedy komunistické strany CPP Horacia Moralese, byl do čela strany zvolen Jose Dizon, který vrátil komunistické straně její radikální rétoriku. Současně se smrtí Geparda Roxas přišla CPP o jednoho z hlavních vyjednávačů mezi radikální a umírněnou opozicí. Jeho místo zaujal bývalý senátor Národní strany José Diokono, který byl zpočátku přesvědčený o možnosti dosažení dohody. Dizonův radikální postoj a přesvědčení o tom, že pouze komunistický ozbrojený vzdor může být úspěšný a proto veškeré opoziční aktivity mu musí být podřízeny, vedl k přerušení jednání.¹²²

¹²² Thompson, Mark : The Anti – Marcos Struggle, Yale University Press, New Haven and London, 1995, p. 107

Distanc demokratické elity ve volbách v roce 1981 nebyl obyvateli pochopen. Naopak je snadné Marcosovo vítězství přesvědčilo o neschopnosti a neefektivnosti umírněné opozice. Mnoho jejich stoupenců bylo nyní přesvědčeno, že pouze násilná cesta povede k odstranění Marcose, což vedlo k výrazné polarizaci filipínské společnosti a demokratická opozice byla považována za zanedbatelnou sílu.¹²³

8.1 Návrat Aquina na Filipíny

Aquino byl od roku 1980 v USA. Jeho návrat vycházel z finanční, politické a morální krize režimu. Na začátku roku 1983 dostal zprávy o zhoršující se politické situaci a o zdravotním stavu Marcose. Po smrti Roxase, představitele Liberální strany se Aquino viděl jako jeho nástupce. Ale rivalita, která mezi nimi panovala od počátku 70. let, kdy se vybíral kandidát prezidentských voleb, mu tento plán překazila. Roxas jmenoval svým nástupcem Jovito Solongu. Aquino svým pobytem mimo Filipíny ztrácel vliv i ve své straně – LABANu, která se sloučila se sociálními demokraty, hlásícími se k nacionalistické politice. Aquino ale potřeboval mít Spojené státy na své straně a také usiloval o takové spojence, kteří by byli loajální k jeho osobě a ne ke straně. Tak, jak byl z politické praxe zvyklý. Ve svém programu převzal Gandhiho rétoriku nenásilné taktiky. Nevyjadřoval své politické ambice a doufal, že Marcose je možné přesvědčit, aby odstoupil sám. Jednou z nejvíce impozantních, ale naivních vět, kterou chtěl Marcose přesvědčit, aby se vzdal své vlády, byla: „*Pokud obnovíš demokracii, tvé místo v historii bude zajištěno*“¹²⁴ Jestli to byla pravá Aquinova tvář, nebo pouhá taktika, jak získat co nejširší podporu, je těžké posoudit. Aquino plánoval návrat na Filipíny, aby vytvořil širokou opoziční koalici, do jehož čela by se postavil v následných parlamentních volbách v roce 1984.

Imelda se snažila Aquina přesvědčit, aby se na Filipíny nevracel. V New Yorku s ním vedla rozhovor, během kterého ho varovala: „*Někdo z našich lidí tě zabije*“.¹²⁵ Dokonce i varovala japonskou leteckou společnost, aby nenechala Aquina nastoupit na palubu letadla. Obava z jeho návratu posílila Aquinovo přesvědčení o zranitelnosti režimu. Den před svým návratem si v Grand hotelu v Taipei oblékal neprůstřelnou

¹²³ Overholt, William H. : The Rise and Fall of Ferdinand Marcos, Asian Survey, Vol. XXXVI, No. 11, November 1986, p. 1151

¹²⁴ Gillego, interview. Cit. in Thompson, Mark : The Anti – Marcos Struggle, Yale University Press, New haven and London, 1995, p. 112

¹²⁵ Romulo, Beth Day : Inside the Palace, G.P. Putnam's Sons, New York, 1987, p. 174

vestu se slovy: „Obdržel jsem zprávu z Manily, že bych mohl být hned po přistání na letišti zastřelen. Proto si oblékám neprůstřelnou vestu. Ale víte, že pokud mě zasáhnou do hlavy, budu mrtvý.“¹²⁶ Aquino přistál na letišti v Manile 21. srpna. Hned po té, co opustil letadlo, byl zadržen a o chvíli později zastřelen. Vládní zpráva informovala, že byl Aquino zastřelen nájemným vrahem na objednávku komunistické strany. Vláda nedokázala vysvětlit nejasnosti okolo trajektorie kulky a pozice údajného vraha, důvod proč osoba, které hrozila smrt, nebyla nijak hlídána a další záhadné okolnosti.¹²⁷ Soud nakonec obvinil generála Custodia, který byl Marcosem jmenován, aby Aquina chránil, což pouze prohloubilo nastalé pochybnosti. Předpokládá se, že vzhledem ke zdravotnímu stavu Marcose, který byl v té době v nemocnici, stála za jeho zabitím Imelda spolu s generálem Verem. Imelda je obviňována, že využila slabosti Marcose, aby naplnila své ambice stát se prezidentkou Filipín. V případě Marcosovy smrti byla Imelda připravena převzít moc do svých rukou a Aquino pro ni představoval nebezpečnou alternativu.¹²⁸

8.2 Následky Aquinovy vraždy

Jeho smrt byla hybnou silou pro milióny Filipínců, kteří vyšly do ulic demonstrovat svůj odpor k režimu. Část opozice se rozhodla definitivně přidat k radikální opozici, část byla zase přesvědčena, že režim je nyní možné porazit účastí ve volbách. Aquinova smrt je považována za počátek jistého konce Marcosova režimu. Trvající demonstrace známé jako „*Parlament of the street*“ donutily Reaganovu administrativu přehodnotit svůj postoj. Reagan po té odvolal svoji plánovanou návštěvu Filipín. Bílý dům se po té rozhodl, že Marcos musí být odstraněn.¹²⁹

Největší demonstrací se stal Aquinův pohřeb, konaný 30. září. Trval 11 hodin a odhaduje se, že se ho účastnilo okolo 2 miliónu lidí. Demonstrace se ke konci roku opět obnovily a trvaly až do února 1984, kdy se konaly parlamentní volby. Jednou

¹²⁶ In conversation, 20 February 1997. Cit. in Hamilton-Paterson, James : *America's Boy*, Anvil Publishing, London, 1998, p. 367

¹²⁷ Overholt, William H. : *The Rise and Fall of Ferdinand Marcos*, *Asian Survey*, Vol. XXXVI, No. 11, November 1986, p. 1156

¹²⁸ Hamilton-Paterson, James: *America's Boy*, Anvil Publishing, London, 1998, p. 373

¹²⁹ Hamilton-Paterson, James: *America's Boy*, Anvil Publishing, London, 1998, p. 373

z demonstrací byla pouť z Tarlacu, rodné provincie Aquina, až na letiště, kde byl zavražděn. Poutě měřila 112 km a zúčastnilo se jí okolo 500 000 občanů.¹³⁰ Aquino se tak stal opravdovým mučedníkem Marcosova režimu a byl přirovnáván k hrdinovi z období proti-španělského povstání Jose Rizalovi.

8.2.1 Církev a stanné právo

Marcos po celá 70. léta dokázal udržet opoziční nálady mezi katolickou církví v tichosti. Uzavřel s církví několik dohod, které udržovaly její vliv. Takový případ nastal, když filipínská veřejnost začala požadovat povolení rozvodů. Katolická církev se obávala ztráty svého vlivu ve společnosti a možného odlivu svých věřících k protestantské církvi, sídlící zejména ve Spojených státech. Marcos tak uzavřel s katolickou církví úmluvu, že pokud nebudou veřejně vystupovat proti jeho vládě, rozvody nebudou povoleny.¹³¹ Církev si vždy uchovávala na Filipínách největší vliv na obyvatele, zejména v odlehlých částech země. Několik konzervativních kněží vyjadřovali otevřeně podporu režimu, ale po zrušení stanného práva a po smrti Aquina, se i církev stala opozičním hnutím. Po návštěvě papeže Jana Pavla II. začala církev režim otevřeně kritizovat. Nejvýznamnější osobou církevní opozice se stal James Sin, který byl v roce 1974 jmenován arcibiskupem Manily a o dva roky později byl jmenován kardinálem. Byl Aquinovým přítelem. Několikrát ho navštívil ve vězení a informoval ho o zhoršujícím se zdraví Marcose. V únoru 1983 se konala Konference katolických biskupů, na které se církev usnesla, že pokud prezident nezačne vyjednávat s umírněnou opozicí, hrozí násilný konflikt. Opozici se tak otevřely dveře kostela, za které se Marcosovy jednotky neopovážily.

¹³⁰ Thompson, Mark: *The Anti – Marcos Struggle*, Yale University Press, New Haven and London, 1995, p. 116

¹³¹ Hamilton-Paterson, James: *America's Boy*, Anvil Publishing, London, 1998, p. 329

8.2.2 Vznik opozice uvnitř bezpečnostních složek

Aquinova smrt také posílila opozici uvnitř bezpečnostních složek. Postavení armády bylo posíleno na úkor filipínské policie vedené Fidélem Ramosem. Ministru obrany Juanu Ponce Enrilovi nepatřila taková přízeň jako armádě. Enrile byl „bete noire“ („černou sviní“) Imeldy, která nesnášela kohokoliv, kdo ji na slovo neposlechl. Enrile dostal na starost hned po vyhlášení stanného práva zákaz cestování pro oponenty. Snacha Manglapuse, oponenta režimu ve Spojených státech, požádala Imeldu, zda by její dcera mohla přijet na oslavu narozenin. Imelda souhlasila a Enrile vydal povolení. Druhý den, když se Enrile účastnil jednoho z Marcosových zasedání se svými bližními v královském paláci Malacanang, obdržel hovor od Imeldy. Do telefonu křičela tak silně, že ji slyšel každý v místnosti: „*Jste hochštapler! Ale mohu Vám říci toto – zničím Vás!*“¹³² Po tomto výstupu začala Imelda Enrileho i jeho ženu Cristinu ignorovat, až přestali Malacanang navštěvovat. V roce 1981 byl Enrile odvolán a jeho místo zaujal Fabian Ver, Marcosův bratranec a jeho nejvěrnější spojenec. Roku 1963 byl gen. Ver poslán do USA, aby se vyhnul trestnímu stíhání za pašování a za účelem zpravodajské činnosti. Po dvou letech se na Filipíny vrátil a stal se Marcosovým osobním řidičem, prezidentem tajné služby a Národní zpravodajské agentury. Enrile vyjádřil podporu opozici. Chtěl prokázat, že nemá nic společného se smrtí Aquina. Opozice v armádě se utvořila i mezi nižšími důstojníky. Mladá generace vyjádřila nespokojenost s neprofesionalizovanou, korupcí prorostlou armádou, v čele s již dávno vysloužilými generály, kteří se stali loutkami Marcosovy vlády. Založili hnutí „*We Belong to the Reform Armed Forces of the Philipines*“, známé jako RAM. Jejich první protest se uskutečnil při ceremonii Filipínské armádní akademie. Navenek se hlásili k nenásilné reformě armády, ale ve skutečnosti plánovali společně s Enrilem a později i s Fidelem Ramosem povstání.

Evidentní byl také obrat podnikatelů proti režimu. V obchodní části Manily probíhaly od září 1983 demonstrace. Tisíce společensky oblečených podnikatelů pochodovalo ulicemi pokrytými roztrhanými papíry, které byly vyhazovány z okolních výškových budov. Dosavadní provládní filipínsko-číňští podnikatelé se připojili k opozici a začali ji sponzorovat.¹³³

¹³² Romulo, Beth Day : *Inside the Palace*, G. P. Putnam's Sons, New York, 1987, p. 165

¹³³ De Guzman and Tancangco : *Batasang Pambansa Election*. Cit. in Thompson, Mark : *The Anti – Marcos Struggle*, Yale University Press, New Haven, 1995, p. 126

9. Pád Marcosova režimu

Narůstající počet stoupců NPA představoval hrozbu pro americké zájmy na Filipínách. Zhoršující se politická i ekonomická situace a nátlak USA donutily Marcose vyhlásit předčasné prezidentské volby. V sultanstických režimech neexistují institucionální mechanismy, které by nabídly cestu demokratizace, proto byl tento Marcosův krok tak ojedinělý. I přesto, že se v žádném případě nemělo jednat o demokratický průběh voleb.

Marcos plánoval opět použití taktiky „guns, goons and gold“. Jako svého oponenta si vybral Artura M. Tolentina, který pro něj, ani pro Imeldu, která byla připravená převzít po Marcosovi jeho úřad, nemohl představovat nebezpečí. Podle odhadů vynaložil Marcos 500 miliónů USD ke kupování volebních hlasů. Tato částka mu de facto umožnila použít na každého voliče mezi 2.5 až 5 USD. Volební násilí dosáhlo 264 mrtvých osob a 227 zraněných. Marcos se ze zkušenosti z posledních parlamentních voleb soustředil hlavně na ty provincie, ve kterých dosáhla úspěchu opozice. V těchto místech Marcos jednoduše vyškrtal jména pravděpodobných voličů kandidáta opozice a tím jim odebral volební právo. Odhad NAMFRELu ohledně počtu voličů, kterým bylo volební právo odebráno, se pohybuje mezi 8 – 12 %, tedy mezi 2.1 – 3.1 miliónů voličů.¹³⁴

Kandidátem opozice měl být nejprve Salvador Laurel, ale vzhledem ke své minulosti mu ostatní opoziční představitelé nevěřili. Ještě v roce 1978 kandidoval za KBL v parlamentních volbách. Byl obviňován z toho, že: *„...poznal až příliš dobře politické taktiky – zákulisní jednání, handlování, prázdné fráze aj., které z něho vytváří nedůvěryhodné politika. Byl manipulativní a ambiciózní, což vedlo k obecnému poznání: Salvador Laurel je až příliš takovým politikem, kterého se snažíme zbavit.“*¹³⁵

Bývalý prezident Filipínské univerzity a úspěšný podnikatel Emmanuel V. Soriano a Dr. Alran Bengzon, neurolog a manažer prestižní společnosti Medical City, požadovali kandidaturu nestranné, objektivní osoby, kterou našli v Corazon „Cory“ Aquino, na doporučení jejího švagra Richarda Lopa a jejího bratra Jose Cojuanga. Laurel se sice původně své nominace nechtěl vzdát, ale Cory představovala morální

¹³⁴ NAMFREL Report. Cit. in Thompson, Mark : The Anti – Marcos Struggle, Yale University Press, New Haven and London, 1995, p. 142 - 144

¹³⁵ Rush, „Brnging Marcos Down – III,“ p. 4 in Thomspson, Mark : The Anti – Marcos Struggle, Yale University Press, Yale, 1995, p. 132

integritu opozice. Byl to kardinál Sin, kdo svedl Cory a Laurela dohromady a přesvědčil Laurela, aby dal Cory přednost.¹³⁶ Při příležitosti dvoutisíciletého výročí narození Panny Marie objížděl kardinál Sin celou zemi, aby obyvatelům dodal odvahy a povzbudil je v jejich protestu proti režimu. Na základě jeho proslovů byla Corazon obyvateli viděna jako „Filipina Mary“. Založila svoji kampaň na „čestnosti, upřímnosti, jednoduchosti a víře v Boha.“ Marcos Cory obviňoval ze sympatií s komunistickým hnutím a z nedostatečných zkušeností. Na to mu Cory odpovídala: *„Připouštím, že se nemohu prezidentu Marcosovi rovnat v jeho politických dovednostech. Připouštím, že nemám žádné zkušenosti s podvody, úplatkářstvím, lhaním a zabíjením svých politických odpůrců.“*¹³⁷ Jedinou opozicí, která se rozhodla bojkotovat volby, byla radikální levicová opozice.

Průběh voleb byl sledován COMELECem, NAMFERLem a americkými pozorovateli. Marcos byl natolik přesvědčen o svém vítězství, že nechal COMELEC, aby oficiálně povolil NAMFERLu provést nezávislé sčítání hlasů. Výsledkem bylo, že COMELEC vyhlásil Marcose jako vítěze voleb a Marcos požadoval, aby ho 15. února jeho parlament jmenoval nově zvoleným prezidentem. Na základě vyhlášení výsledků NAMFERLem, které prohlásilo za nově zvolenou prezidentku Corazon Aquino, poslanci zasedání parlamentu bojkotovali. Tím se spustila další vlna demonstrací. V Manile v Luneta parku se sešlo okolo 2 miliónu obyvatel, aby zde vyslechl Cory a její veřejné odsouzení režimu. Cory začala objíždět jednotlivé provincie, ve kterých si vytvářela celonárodní podporu. Její aktivitou a odhodlaností Marcose porazit vyvrátila svoji pověst „prosté ženy v domácnosti“¹³⁸, která nebude dostatečně silnou alternativou vůči Marcosovi, který stále doufal, že demonstrace časem ustoupí a jeho zvolení bude mezinárodně uznáno. Marcos i opozice si byli vědomi, že jakékoliv vyjednávání mezi nimi není možné a že může být jen jediný vítěz. Na tomto základě si opozice uvědomila, že jedinou možnou cestou, jak svrhnout Marcose bude revoluce.

¹³⁶ Romulo, Beth Day : Inside the Palace, G. P. Putnam's Sons, New York, 1987, p. 214

¹³⁷ Carlos, Clarita R.: Marcos and the New Society, University of the Philippines-Diliman, dipl. práce, p. 23, 2005

(<http://joseangelito-angeles.tripod.com/marcos.htm>)

¹³⁸ Villegas, Bernardo M.: The Philippines in 1986 : Democratic Reconstruction in the Post-marcos Era, Asian Survey, Vol. 27, No. 2, A survey of Asia in 1986 : Part II (Feb., 1987), pp. 194

9.1 Revoluce EDSA

Obrat v nastalých událostech nastal, když bývalý ministr obrany Juan Ponce Enrile a generál Ramos, podporovány členy RAM, oznámili v jednom z opozičních stanů svoji rezignaci. Otevřeně se postavili proti Marcosovu režimu, potvrdili vítězství Cory a vyzvali Marcose, aby odstoupil. Kardinál Sin následně vyzval ve svém rádiu Veritas občany, aby se k protestu připojili a postavili se na odpor Marcosovým vojenským jednotkám, které byly vyslány, aby vznikající revoluci potlačily. Volební stan se nacházel na *Epifanio de los Santos Avenue* (EDSA), po které je i revoluce pojmenovaná. O tři hodiny později se Marcos objevil v televizi a odsoudil nepodařený pokus Enrileho, Ramose a RAM. Odhaduje se, že v okolí EDSA se shromáždilo více jak 2 mil. občanů, kteří imobilizovali Marcosovu armádu, vyslanou gen. Verem.¹³⁹ V následujících čtyřech dnech od 22. 2. až po 25. 2. 1986 se Marcos sám stal svědkem ohromného zběhnutí členů jeho jednotek. Občané postavili okolo stanu barikády a záhy tak vznikla „*The People Power Revolution*“. Několik lidí vyšlo před barikády pokleknout a modlit se před vojenskými tanky. Vojákům dávali jídlo, cigarety a žluté květiny, které se staly symbolem revoluce. Během několika dní se celá řada vojáků přidala k opozici. Důležitým faktorem se stal postoj Reaganovy vlády, která Marcose varovala před použitím násilí proti opozičnímu hnutí People Power a sama ho vyzvala, aby rezignoval. Pod nátlakem amerického vyslance Stephana Bosworda Marcos odstoupil. V noci z 25. na 26. února se svoji rodinou, gen. Verem a svými nejbližšími opustil královský palác. V helikoptéře U. S. Air Force odletěli na Hawaii, kde Marcos zůstal až do své smrti 28. září 1989. Po Marcosově odjezdu zaplavili občané celé město a provolávali „Cory! Cory! Cory!“

Dědictví Marcosova režimu přineslo velké problémy v následné demokratizaci. Zdeformované státní instituce, zruinovaná ekonomika, hrozba komunistické rebelie a zpolitizovaná armáda představovaly hrozbu pro konsolidaci demokracie. Jistá demokratická zkušenost napomohla vrátit Filipíny do svých starých struktur. „Raw democracy“ byla pomalu obnovována po pádu „manželské demokracie“.¹⁴⁰

¹³⁹ Agoncilo, Teodoro A.: *History of the Filipino People*, Garotech Publishing, Quezon, 1990, p. 585

¹⁴⁰ Thompson, Mark : *The Marcos Regime in the Philippine* in Chebabi, H. E. - Linz, Juan J.: *Sultanistic Regimes*, The John Hopkins University Press, 1998, p. 229

Závěr

Filipíny urazily velký kus cesty od získání nezávislosti. Koloniální období vtisklo Filipínám západní podobu státu, který byl tamními praktikami deformován. Jediné dvě relevantní politické strany se pomocí pravidelných voleb zpravidla střídaly u moci, čímž zabraňovaly akumulaci moci jedné vládní elity a splňovaly tak minimální požadavek demokracie. Politika se stala arénou elitních rodin, které mezi sebou uzavíraly politické frakce, dominující ve filipínské podobě demokracie. Volby byly stále jedinou cestou, jak se dostat k politické moci a tím získat přístup ke státním financím. Staly se tak velmi finančně nákladnými a neúnosně zatěžovaly státní rozpočet. Volby provázelo násilí, podvody a vysoká korupce. Politické strany byly ideologicky prázdné a politika fungovala na vazbě patron – klient. Filipínská demokracie po druhé světové válce byla hybridní demokracií. Adoptovala sice vzorný příklad západní demokracie od Spojených států, ale nedokázala ho udržet.

Úzké rodinné vazby, přílišná koncentrace moci v rukou prezidenta, zhoršující se ekonomické situace a povstalecký boj komunistických guerill přeměnily filipínskou demokracii v nedemokratický režim tradičního typu – sultanistický režim. Pro tyto režimy je typická problémová suverenita, kterou Filipíny naprosto splňovaly. Vazba na Spojené státy byla de facto základem úspěchu jednotlivých prezidentů. Koloniální minulost, strategická poloha a monokulturní ekonomika, snadno ovládnutelná jednou osobou, jsou klasickými rysy sultanistických režimů, které jsou na Filipíny aplikovatelné.

Manželská diktatura Ferdinanda a Imeldy Marcosových splňovala základní charakteristiku sultanistického režimu. Filipíny přetvořila ve své osobní dominium. Jediným relevantním faktorem v přístupu k politické i ekonomické moci se stalo favorizování úzkého okolí vládnoucího páru. Režim si kladl za cíl sociální reformu společnosti, která se měla uskutečnit po vyhlášení stanného práva spolu s „New Society“. Jejím výsledkem bylo pouhé vyměnění jedné oligarchické třídy za jinou. Ekonomická situace se na počátku režimu zlepšila, ale v dalších letech docházelo k jejímu zhoršování. Velké podniky, jakými byla např. společnost pro výrobu a distribuci elektrické energie Meralco, přešly do vlastnictví úzkého rodinného kruhu Marcosových. Režim přetvořil armádu v neprofesionální zkorumpovanou složku moci, která sloužila hlavně jako pretoriánská garda Marcose. Teror režimu dosáhl postupem času u všech složek společnosti takové míry, až došlo k vytvoření několika

opozičních hnutí. Vyvrcholením se stala vražda předního opozičního politika Benigna Aquina.

Opozice vůči Marcosovu režimu spočívala v soupeření umírněné a radikální opozice. Obě složky spolu navazovaly styky a tvořily aliance, ale představa o společném uchopení moci po svrnutí Marcose byla nereálná. Představitelé sultanistických režimů vědí, že mohou profitovat pouze pokud budou v čele režimu a jejich odstoupení znamená odsouzení, popravu nebo v lepším případě exil. Proto nebyl Marcos ochotný připustit jakékoliv jiné nezávislé aktéry nebo instituce, které by pomohly ukončit režim a vrátit ho zpět do svých starých politických struktur. Jeho ústupky v podobě vyhlášení voleb byly vždy na základě mezinárodního tlaku, nikdy ne z jeho osobního rozhodnutí. Přesto, že Marcos dokázal velmi obratně jednat se Spojenými státy a některé z amerických politiků si až téměř podmanil, tak konec americké podpory znamenal i konec jeho režimu. Zabití Ninoye Aquina spustilo řetězovou reakci, která ukončila jeho režim. Specifikem pádu Marcosova režimu byla taktika umírněné opozice. Následné masové protesty nevyužila k násilnému převratu, ale vyzvala obyvatele k účasti v prezidentských volbách v roce 1986, aby v nich vyjádřili svůj politický názor na režim. Podpora katolické církve a postoj Spojených států, které vyslaly na Filipíny své volební pozorovatele, pomohly k regulérnosti voleb. Povolební rezignace představitelů ozbrojených složek a jejich masová podpora, neschopná armáda a stanovisko USA umožnilo revoluční, ale nekrvavý konec Marcosova režimu. Revoluce EDSA se stala ukázkovým příkladem, jak sultanistický režim svrhnout.

Zdroje

Literatura

- Agoncilo, Teodoro A.: History of the Filipino People, Garotech Publishing, Quezon, 1990
- Aron, Raymond: Demokracie a totalitarismus, Atlantis, Brno, 1993
- Beth, Romulo Day: Inside the Palace, G.P. Putnam's Sons, New York, 1987
- Chebabi, H. E. – Linz, Juan J. : Sultanistic regimes, The John Hopkins University Press, 1998
- Dahl, Robert A.: Polyarchy : Participation and Opposition, Yale University Press, New Haven, 1971
- Dahl, Robert A. – Shapiro, Ian – Chenuib, José Antonio : The Democracy Source Book, The MIT Press, Massachussets, 2003
- Diamond, Larry – Linz, Juan J. – Lipset, Seymour Martin : Politics in Developing Countries, Lynne Reiner Publisher, Colorado, 1995
- Diamond, Larry: The Spirit of Democracy, Henry Holt and Copany, LLC, New York, 2008
- Diamond, Larry – Plattner, Marc F.: Electoral Systeme and Democracy, Fhe John Hopkins University Press, Baltimore, 2006
- Dvořáková, Vladimíra – Kunc, Jiří: O přechodech k demokracii, Sociologické nakladatelství, Praha, 2004
- Hamilton-Paterson, James: America's Boy, Anvil Publishing, London, 1998
- Linz, Juan J.: Totalitarian and Authoritarian Regimes, Lynne Reiner Publisher, Boulder, 2000
- Marcos, Ferdinand: The Democratic Revolution in the Philippines, Prentice – Hall International, New Persey, 1949
- Mijares, Primitivo The Conjugal Dictatorship, Union Square Publications, San Francisco, 1976
- Sartori, Giovanni: Srovnávací ústavní inženýrství, Sociologické nakladatelství Slon, Praha, 2001
- Rosenberg, David A.: Marcos and Martial Lawin the Philippines, Cornell University Press, London, 1979

Thompson, Mark R.: The Anti – Marcos Struggle, Yale University Press, 1995

Zaide, Sonina: Philippine History and Government, All-nations Publishing Co., Manila, 1994

Kratší statě a články

Lande, Carl H.: Authoritarian Rule in the Philippines : Some Critical Views, Pacific Affairs, Vol. 55, No. 1 (Spring, 1982), p. 80 - 93

Hutchcroft, Paul D.: Oligarchs and Cronies in the Philippine State : The Politics of Patrimonial Plunder, World Politics, Vol. 43, No. 3 (Apr., 1991), p. 414 - 450

Overholt, William H.: The Rise and Fall of Ferdinand Marcos, Asian Survey, Vol. XXXVI, No. 11, November 1986, p. 1137 – 1163

Villegas, Bernardo: The Philippines in 1986 : Democratic Reconstruction in the Post – Marcos Era, Asian Survey, Vol. 27, No. 2, A survey of Asia in 1986 : Part II (Feb, 1987, p. 194 – 205

Zakaria, F (1997): The Rise of Illiberal Democracy. Foreign Affairs, Vol. 76, No. 6, p. 22 - 43

Elektronické zdroje

Abueva, Jose: What Democracy Means or Filipinos
<http://www.asianbarometer.org/newenglish/publications/workingpapers/no.5.pdf>
(online: 20. 05. 2011)

Carlos, Clarita R.: Marcos and New Society, University of the Philippines-Diliman, 2005
<http://joseangelito-angeles.tripod.com/marcos.htm> (online: 23. 05. 2011)

Ronald, E. Dolan : A country study, GPO for Library of Congress ,Washington, 1991
<http://countrystudies.us/philippines/> (online: 22. 05. 2011)

Yu-tzung Chan – Yu-han Chu : Traditionalism, Politival Learning and Conceptions of Democracy in East Asia
<http://www.asianbarometer.org/newenglish/publications/workingpapers/no.39.pdf>
(online: 20. 05. 2011)